

Florin-Daniel MIHAI*

ACORDURILE DE LA HELSINKI REFLECTATE ÎN PRESA COMUNISTĂ DIN ROMÂNIA

The Helsinki Accords Reflected in the Romanian Communist Press

Abstract: This paper presents the interpretations of the Romanian communist press on the Helsinki Accords from 1975. The Helsinki Final Act was signed that year, the result of a conference attended by 35 European and North American states. The main stipulations of the Helsinki Final Act related to human rights issues, especially for Eastern European states, and to respect for state sovereignty and territorial integrity. Romanian communist press paid special attention to the last two issues, being interested in acquiring independence from Moscow. Whole passages of the Final Act were reinterpreted, an action which suited state policy, but, unfortunately, lots of humanitarian stipulations were ignored.

Keywords: Romanian communist press, Helsinki Final Act, 1975, human rights issues, state sovereignty, territorial integrity, independence from Moscow.

*

Procesul Helsinki a adunat 35 de state, toate strânse la un loc de dorința de construire a unui sistem de securitate și cooperare pe continentul european menit să rezolve, printre altele, probleme legate de suveranitatea națională ori neamestecarea în treburile interne ale unui stat ș.a. Am amintit de acestea două deoarece România a fost foarte interesată de aceste aspecte în cadrul conferințelor CSCE-ului, așa cum reflectă presa de la acea vreme. Astfel, într-un articol din revista *Lumea* se menționează contribuția României în cadrul Conferinței de la Geneva dar se face referire și la cele două prevederi din cadrul AFH pentru care țara noastră a militat: „România a adus [...] o contribuție efectivă [...]. Documentul prezentat de delegația țării noastre privind aranjamentul de procedură al Conferinței - primul document înregistrat de Secretariatul Conferinței (cota CSCE/hc/1) - exprima concepția României [...] potrivit căreia statele participă la lucrările Conferinței ca state independente și suverane, în condiții de deplină egalitate, indiferent de sistemul lor social, mărime, nivel de dezvoltare, apartenență sau neapartenență la alianțele militare”, dar totodată demersurile României ofereau „fiecăreia dintre națiunile

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (m.mihaiFlorindaniel@gmail.com).

existente în această parte a lumii, garanția că se putea dezvolta în libertate și independență, la adăpost de orice agresiune sau imixtiune străină”¹.

Atitudinea presei românești față de Procesul Helsinki a fost una deschisă, existând articole încâpătoare despre mersul negocierilor. În prima jumătate a anului 1975, două articole răzlețe din săptămânalul *Lumea* descriau *bunul* mers al negocierilor de la Geneva, pentru ca a doua parte a anului să abunde de articole legate de *succesul* negocierilor conferinței, tot în același săptămânal. Această atitudine a României poate fi corelată cu cea a URSS-ului care vedea Procesul de la Helsinki ca un real succes pentru diplomația rusă.

Anul 1975

Așa cum am amintit mai sus, prima jumătate a anului 1975 cuprinde două corespondențe despre negocierile de la Geneva. Primul articol descrie lucrările anumitor comisii/subcomisii din cadrul CSCE („subcomisia pentru definirea principiilor [...] a elaborat și înregistrat textele primelor opt principii din cadrul Decalogului de la Helsinki”²) însă sunt amintite mai ales acțiunile românești din cadrul conferinței („Organul de lucru care se ocupă de propunerea românească privind măsuri menite să facă efectivă nerecurgerea la forță sau la amenințarea acesteia a înglobat [...] șase din șapte măsuri preconizate de România”³). Același articol cuprinde și o declarație a tovarășului Nicolae Ceaușescu din cadrul celui de-al XI-lea Congres al partidului, care se declara deschis față de rezultatul conferinței: „încheierea cu succes a Conferinței general-europene va deschide o perspectivă istorică nu numai pentru continentul european, ci pentru întreaga lume”⁴. Cel de-al doilea articol urmează linia trasată de primul, cu o prezentare generală a lucrărilor de la Geneva, și anume poziția României în cadrul negocierilor („România a prezentat în cadrul conferinței propuneri și sugestii și și-a adus contribuția la elaborarea documentelor”), nelipsita cuvântare a tovarășului Ceaușescu precum și, diferit de această dată, sprijinul României pentru continuarea lucrărilor CSCE-ului: „România militează în mod ferm [...] pentru asigurarea continuității procesului început”⁵.

Odată cu apropierea încheierii Conferinței de la Geneva se înmulțesc și articolele din săptămânalul de politică externă *Lumea*. Un prim articol elogia lucrările de la Geneva și sublinia, din nou, aportul României în cadrul acestora, lucru

---

¹ Corneliu Vlad, „Conferința general-europeană spre faza la nivel înalt” în revista *Lumea*, iulie 1975, nr. 29, pp. 7-8.

² Idem, „Exigențe ale momentului actual” în revista *Lumea*, ianuarie 1975, nr. 4, p. 4.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Valentin Lipatti, „Un imperativ al edificării securității europene - stabilirea unui cadru permanent de colaborare multilaterală” în revista *Lumea*, mai 1975, nr. 19, p. 19.

ușor de observat și datorat propagandei sistemului existent la acea vreme în țara noastră. Europa este prezentată prin ochii lui N. Ceaușescu ca având, odată cu implementarea condițiilor Actului final definitivat la Geneva, „o bază trainică și principală, de largă perspectivă, [pentru] relațiile de colaborare multilaterală între toate statele continentului”⁶. Mai departe, este reflectat principiul suveranității prin următoarele afirmații și anume că „observatori și corespondenți diplomatici [...] semnaleză, și în aceste zile, că înregistrarea unui progres către o formulă acceptabilă tuturor [...] se datorează eforturilor conjugate ale mai multor delegații, între care și cea a țării noastre. Importanța acordată rezolvării adecvate a acestei probleme [...] decurge din preocuparea legitimă de a se asigura, prin documente finale, garanția dezvoltării și consolidării procesului de destindere în Europa”⁷.

Lucrul pentru care România, precum și alte state chiar din blocul comunist (Ungaria, Cehoslovacia etc), au luptat a fost realizarea unui *echilibru corespunzător* care să antreneze participarea activă a tuturor statelor, chiar și a celor mici și mijlocii, astfel încât conferința să nu devină un acord între cele două super-puteri, SUA și URSS: „[...] se manifestă cu vigoare rolul constructiv, dinamizator, al statelor mici și mijlocii participante la lucrări, preocuparea lor de a se lua în considerație punctele de vedere ale tuturor statelor angajate în negocieri, de a se găsi soluții care să vină în întâmpinarea cerințelor tuturor acestor state, de a se realiza [...] un echilibru corespunzător”⁸. Presa de la acea vreme elogia rolul edificator al României în cadrul negocierilor și sublinia importanța delegației române pentru stabilirea condițiilor de organizare a *summit*-ului de la Helsinki pentru semnarea Actului Final: „Cu aceeași neslăbită preocupare, cu aceeași constantă și înaltă conștiință a responsabilității [...] România socialistă acționează și în acest moment al lucrărilor în spirit realist și constructiv pentru încheierea cu succes a lucrărilor fazei a doua și pregătirea în condiții optime a fazei înalte de la Helsinki”⁹.

Un alt lucru acuzat de statele participante în cadrul conferinței și captat și de presa românească a fost ambiguitatea anumitor prevederi care putea duce la interpretări diferite din partea celor două părți ale continentului. Astfel, în corespondența de la Geneva, Corneliu Vlad relatează: „Astfel de tentative s-au făcut pe alocuri simțite, ca, de pildă, în dezbaterile din subcomisiile pentru principiile relațiilor dintre state și pentru aspectele militare ale securității, în comisia pentru cooperare economică, în grupul de lucru pentru stabilirea urmărilor instituționale și

---

⁶ Corneliu Vlad, „Ritm alert de lucru” în revista *Lumea*, iulie 1975, nr. 27, pp. 13-14.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Idem*, „Dezbateri intense la Conferința general-europeană” în revista *Lumea*, iulie 1975, nr. 28, p. 10.

⁹ *Ibidem*.

în alte organe de lucru ale Conferinței”¹⁰. Mai mult, același corespondent menționa proverbul amintit de reprezentantul țării gazdă: *Diavolul se ascunde în detalii*¹¹.

Trebuie observată și menționată propaganda comunistă prezentă chiar și în ceea ce privește treburile externe ale țării; astfel, apar în corespondențele de la Geneva pasaje precum: „România s-a afirmat practic în toate domeniile [...] ca factor activ¹²; România a participat activ, inițiativele sale bucurându-se de o largă apreciere. [...] România, prin întreaga sa activitate desfășurată la conferință, a acționat constructiv, într-un spirit de conlucrare democratică”¹³.

Încheierea Conferinței de la Geneva nu a declanșat vreun val informațional precum cel care va fi pornit de semnarea Actului Final de la Helsinki. Primul fapt va fi atins de discursul lui Nicolae Ceaușescu: „Având în vedere că la Geneva s-a hotărât ca, la 30 iulie, să aibă loc Conferința general-europeană la nivel înalt, care va adopta documentele cu privire la securitatea și cooperarea în Europa, doresc să subliniez că România a fost printre țările care au acționat cu cea mai mare fermitate pentru succesul acestei conferințe. Salutăm hotărârea pentru convocarea acestei conferințe. Sperăm că ea va deschide o eră nouă de pace și cooperare în Europa, o eră nouă pentru cursul destinderii, pentru o nouă ordine economică și politică internațională, pentru pace și colaborare în întreaga lume”¹⁴.

Mai departe, mergând pe aceeași linie de elogiare a finalităților Conferinței de la Geneva și a rezultatului acesteia și anume Actul final, presa comunistă românească consemna *succesul* delegației române, care nu făcea excepție de la atitudinea părții ruse, care își vedea recunoscut *status quo*-ul de după cel de-Al Doilea Război Mondial: „Îmbrățișând dintr-o perspectivă cât mai cuprinzătoare realitatea europeană contemporană, conferința s-a aplecat, cu deosebire în această fază a sa, a experților, asupra tuturor problemelor examinate cu atenție și meticulozitate [...]”¹⁵.

Și, totuși, atitudinea României se separă de cea rusă, cerându-și independența administrativ-politică, scoțând în față obiectivele sale și continuarea *luptei* pentru atingerea acestora. Acest lucru este cuprins de un alt discurs al lui Nicolae Ceaușescu, redat în revista *Lumea*: „Știm că problemele ce mai sunt de soluționate în Europa și în lume sunt complexe. Conferința nu înseamnă sfârșitul lucrărilor pentru securitatea Europei, ci începutul luptei pentru realizarea în viață a celor stabilite, pentru a se ajunge la eliminarea cu desăvârșire a vechii politici

---

¹⁰ Corneliu Vlad, *op cit.*, pp.7-8.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Idem*, „Etapa de la Geneva: punct final” în revista *Lumea*, iulie 1975, nr. 30, pp. 4-5.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

imperialiste de forță și dictat, pentru a se asigura așezarea relațiilor dintre state pe principiile deplinei egalități în drepturi, ale respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, pentru a face din continentul nostru un continent al păcii și colaborării, pentru a ne aduce contribuția la o lume mai dreaptă și mai bună, în care fiecare națiune să se poată bucura de cuceririle științei și culturii, să își poată făuri viața în mod liber și independent, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară”¹⁶.

Așa cum am amintit mai sus, semnarea la 1 august 1975 a Actului Final de la Helsinki a declanșat un val informațional în presa comunistă de la aceea vreme, săptămânalul *Lumea* printând pe prima pagină imagini cu tovarășul Ceaușescu din cadrul conferinței. În deschiderea articolului este redat discursul conducătorului Nicolae Ceaușescu rostit cu ocazia încheierii Conferinței de la Geneva.

În discursul amintit, Nicolae Ceaușescu făcea referiri la trecerea de la o perioadă a Războiului Rece la una diplomatică și la obligațiile pe care fiecare stat semnatar și le asumă: „[...] a avut loc trecerea de la perioada războiului rece, de la politica de încordare și confruntare, la o politică de colaborare care a inaugurat cursul destinderii în viața internațională. [...] În același timp, statele semnatare își iau angajamentul solemn de a acționa în spiritul Cartei Națiunilor Unite pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre ele pe calea tratatelor”¹⁷. Totodată, conducătorul român a vorbit și despre interesele urmărite de România și anume cooperarea în domeniile economic, științific și tehnologic. Un lucru cu adevărat interesant îl reprezintă atingerea subiectului drepturilor umane și colaborarea în domeniul umanitar. N. Ceaușescu declara că „sunt importante toate cele ce s-au convenit, cele legate de asigurarea călătoriilor și căsătoriilor, precum și cele legate de condițiile de muncă și de viață, completând că acestor probleme va trebui în viitor să le acordăm mai multă atenție”¹⁸. Trebuie spus că unele angajamente umanitare luate de România nu au fost nicicând respectate, călătoriile în afara țării fiind interzise cu excepția cazurilor deplasării sportivilor, agenților secreți etc. Mai departe, chiar în discursul menționat, N. Ceaușescu recunoaște că este „nevoie de o informare corectă a popoarelor”, dar vorbește despre activitățile unor posturi străine de transmitere de informații pe teritoriului României și condamnă această acțiune: „[...] trebuie pus capăt diferitelor activități de dezinformare, care dăunează colaborării și securității. M-aș referi, printre altele, la activitatea unor posturi de radio de pe teritoriile unor state participante la actuala

---

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *** „Cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu” în revista *Lumea*, august 1975, nr. 32, pp. 2-4.

¹⁸ *Ibidem*.

conferință...”¹⁹. Printre altele, acesta a mai vorbit despre necesitatea instituționalizării CSCE-ului, despre accesul fiecărui stat la energia atomo-nucleară pentru folosirea ei *în scopuri pașnice*, precum și despre respectarea suveranității celorlalte state.

O chestiune interesantă adusă în față de către Ceaușescu a fost cea ideologică și despre faptul că există *democrație și democrație* așa cum există state bogate și state sărace; dar, în toată această discuție și comparație, conducătorul român considera democrația din România superioară față de multe altele prezente la conferință: „[...] există, într-adevăr, democrație și democrație. Cum se poate, oare, vorbi de egalitate, de libertate și democrație între țările bogate și țările care nu au nici o sută de dolari venit național pe cap de locuitor? A realiza în fapt egalitatea înseamnă a realiza și condițiile materiale necesare.[...] Îmi permit să afirm că democrația pe care o realizăm în România este cu mult superioară celei la care s-au referit unii antevorbitori aici”²⁰.

În ultima parte a numărului 32 din cadrul săptămânalului *Lumea* este realizată o prezentare pe larg a Actului final de la Helsinki, fiind reliefată importanța semnării unui asemenea act: „Succesul conferinței, înfăptuirea unei reale securități pentru toate popoarele continentului, asigurarea dezvoltării libere a fiecărei națiuni la adăpost de orice agresiune sau imixtiune în treburile sale interne vor reprezenta o cucerire de importanță istorică ce va putea deschide o eră nouă, o eră de pace trainică în Europa și în întreaga lume. Vor reprezenta și va putea deschide - căci, în concepția României, ceea ce s-a făcut constituie un început.[...] În ceea ce privește Europa, prevederile Actului Final al Conferinței pentru securitate și cooperare corespund intereselor poporului nostru, ale tuturor popoarelor europene, ele sunt în concordanță cu interesele națiunilor de pe întregul glob”²¹. Se poate observa în aceste pasaje o aliniere a politicii românești, afișată independent față de URSS, la cea europeană, de actualitate și se observă, totodată, o Românie care încearcă să își integreze propriile interese în cadrul celor majore continentale.

Presa comunistă românească a consemnat și părerile celorlați lideri europeni sau nord-americani prezenți la conferință, care au vorbit despre importanța aplicării implementărilor Actului final. Așadar, secretarul general sovietic, Leonid Brejnev, declara: „A conferi deplină eficiență acestor acorduri este sarcina noastră comună de cea mai mare importanță. Pornim de la faptul că toate țările reprezentate la

---

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Nicolae Ceausescu speech on the General European Conference*, accesat la 23 martie 2014, disponibil la adresa: <https://www.youtube.com/watch?v=MKPmWwv3wWU>.

²¹ George Serafin, „Un act politic major, menit să deschidă o etapă nouă în edificarea păcii și securității în Europa și în lume” în revista *Lumea*, august 1975, nr. 32, pp. 4-6.

conferință vor transpune în viață acordurile realizate”²². Președintele american Gerald Ford a vorbit despre ideea continuității procesului: „Deși nu ne așteptăm la miracole, putem și trebuie să așteptăm progrese continue în etape – etape legate una de cealaltă și care leagă acțiunile noastre de declarațiile noastre în diferite sfere ale relațiilor. Documentele pe care le vom semna reprezintă un alt pas – cât de mare sau cât de mic, numai timpul o va arăta – în procesul destinderii și reconcilierii în Europa”²³.

Alte două articole au reușit să facă obiectul lucrării de față și anume cel al lui Dumitru Ghișe, *Cooperarea în domeniul culturii – factor de seamă în procesul de edificare a securității europene*, precum și cel al Larisei Munteanu, secretar al U.G.S.R., *Cooperarea internațională între organizațiile sindicale – factor important în edificarea securității europene*. Amândouă, apărute în octombrie respectiv noiembrie, reprezintă reflectarea prevederilor Actului final, precum și a implementării acestora, în presa comunistă românească.

Primul articol face două referiri extrem de importante la factorul cultural, subliniind valoarea sa în stabilirea securității și cooperării pe *bătrânul continent*: „Circulația cât mai intensă a valorilor culturii unei națiuni are temeuri mai adânci decât cele care ar putea fi reduse la o simplă conjunctură.[...] o cultură națională, oricare ar fi ea, nu se poate dezvolta în izolare, în afara circulației și a mișcării de idei pe plan internațional”²⁴. D. Ghișe scoatea în evidență că un popor pentru a se dezvolta are nevoie de o cultură care să crească pe propriile picioare, liberă și suverană în propria țară; așa apare din nou ideea neamestecului în treburile interne ale unui popor precum și respectarea independenței acestuia.

Al doilea articol aduce în față un subiect delicat și anume cel al sindicatelor. Interesant de observat este cum regimul ceaușist realiza conexiunea sindicatelor românești cu cele internaționale ca un important factor de realizare a cooperării și securității pe continentul european. Astfel, Larisa Munteanu consemna: „Printre numeroși factori [...] un rol important îl joacă mișcarea sindicală europeană. [...] Uniunea Generală a Sindicatelor din România și-a dezvoltat larg relațiile sale cu organizațiile sindicale din Europa și din întreaga lume”²⁵. Principalele obiective ale sindicatelor au fost asigurarea „pe *continent* a unui climat de pace și înțelegere între

---

²² Vasile Crișu, „Șefii de stat și de guvern despre exigențele edificării unei noi Europe” în revista *Lumea*, august 1975, nr. 32, pp. 10-12.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Dumitru Ghișe, „Cooperarea în domeniul culturii – factor de seamă în procesul de edificare a securității europene” în revista *Lumea*, octombrie 1975, nr. 42, p. 7.

²⁵ Larisa Munteanu, „Cooperarea internațională între organizațiile sindicale – factor important în edificarea securității europene” în revista *Lumea*, noiembrie 1975, nr. 46, pp.18-19.

popoare”²⁶, dar și asigurarea unui climat propice pentru *clasa muncitoare*: „pot fi asigurate condiții de muncă și de viață tot mai bune pentru cei ce muncesc”²⁷ Trebuie spus că atât articolul Larisei Munteanu cât și discursul rostit de Nicolae Ceaușescu în cadrul Conferinței de la Helsinki abundă de expresii precum: *cei care muncesc; interese comune de clasă a celor ce muncesc ori oamenii muncii*. De altfel, discursul amintit al lui Ceaușescu conține un pasaj elocvent: „Oare zeci și sute de milioane de oameni, care muncesc din greu în uzine, în mine, pe ogoare nu merită atenția noastră pentru a duce o viață liberă, demnă și de bunăstare?”²⁸.

Pe drumul implementării prevederilor Actului final, sfârșitul anului 1975 ne rezervă în presa românească un articol cu un titlu sugestiv, al lui Valentin Lipatti din săptămânalul de politică externă *Lumea*, „De la declarații la fapte – pentru înfăptuirea unei securități reale în Europa”, care încerca o retrospectivă a jumătății de an scurse de la semnarea Actului Final de la Helsinki. Valentin Lipatti conchidea în articolul său că: „aplicarea acestui ansamblu de prevederi nu se poate face peste noapte; este nevoie de un anumit timp care să permită adâncirea înțelegerilor convenite [...] un asemenea mod de a concepe progresele care trebuie înfăptuite pe calea edificării securității europene nu trebuie să însemne tergiversări și pauze, perioade de expectativă sau atitudini de pasivitate; procesul edificării securității europene reclamă dimpotrivă eforturi permanente, neobosite, din partea tuturor statelor participante, o voință politică fermă care să permită ca [...] să se poată înfăptui nu numai cele ce au fost convenite la Conferință, dar să se realizeze noi pași pentru consolidarea cursului destinderii, edificării securității, dezvoltarea cooperării, pe multiple planuri, în Europa”²⁹. Pentru a întări această concluzie pe anul 1975, autorul V. Lipatti îl cita pe conducătorul Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, astfel: „Țelul activității noastre trebuie să fie crearea unei Europe unite, bazată pe națiuni independente, pe colaborarea pașnică și egală în drepturi între toate statele, fără deosebire de orânduire socială sau mărime”³⁰.

Așadar, iată situația din presa comunistă românească la nivelul anului 1975, an cu o însemnătate mare, an în care s-a încheiat Conferința de la Geneva care a dus la organizarea unui *summit* la Helsinki și semnarea Actului Final, discutat și disputat încă din 1972, punctul de plecare al așa-zisului *Proces de la Helsinki*. În continuare, lucrarea va fi structurată pe trei perioade pentru a urmări reflectarea în presa comunistă din România a prevederilor de la Helsinki și a implementării acestora.

---

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Valentin Lipatti, „De la declarații la fapte – pentru înfăptuirea unei securități reale în Europa” în revista *Lumea*, decembrie 1975, nr. 50, p. 14.

³⁰ *Ibidem*.

Astfel, perioada 1976-1979, perioada 1980-1985 și perioada 1986-1986 se suprapun celor trei principale Conferințe ale CSCE-ului, de la Belgrad, Madrid și Viena.

Perioada 1976-1979

Anul 1976 debutează cu o anchetă legată de principiul suveranității și cum văd liderii europeni și nu numai perspectivele în consolidarea păcii și colaborării internaționale. Un prim aspect este legat de politica externă românească și de cum vor fi purtate diplomatic luptele pentru suveranitate și independență politică: „Se dovedește tot mai pregnant caracterul perimat al vechii politici de dominație și dictat, pe care popoarele o resping cu fermitate. Cursul evenimentelor demonstrează că, așa cum pe plan național, relațiile de inegalitate și exploatare generate de societatea împărțită în clase antagoniste trebuie să fie lichidate în mod inevitabil, tot astfel și în viața internațională este inevitabilă înlăturarea vechilor raporturi de dominație și asuprire, și înlocuirea lor cu raporturi întemeiate pe echitate, pe dreptul fiecărui popor de a fi deplin stăpân pe destinele sale[...]”³¹.

Tot în cadrul aceleași anchete, N. Ceaușescu, referitor la Actul final și implemetarea acestuia, sancționa ambiguitatea interpretării pasajelor acestuia în interesul favorizării unei anumite națiuni: „Trebuie să se pornească în toate împrejurările de la adevărul că principiul suveranității este universal valabil și același pentru toate statele, indiferent de mărimea sau de orânduirea lor socială, că el nu poate fi conceput decât într-un singur sens și în nici un caz nu poate fi aplicat sau interpretat în mod diferit față de o țară sau alta”³². Iată cum, prin cele două pasaje din presa comunistă românească de la începutul anului 1976, vedem o Românie neschimbată, care militează pentru aceleași țeluri ca și în perioada Procesului de la Helsinki, omițând alte subiecte pe domenii mai puțin atractive politicii socialiste române (umanitar, contactul dintre persoane etc).

Un lucru interesant este realizat în săptămânalul *Lumea*, o anchetă la nivel internațional chestionând diverși lideri europeni și mondiali despre problemele consolidării și destinderii în Europa. Iată câteva păreri ai celor mai importanți lideri intervievați: a lui James Callaghan, ministrul de externe al Marii Britanii: „Helsinki a însemnat începutul, nu sfârșitul, procesului de cooperare constructivă și noi toți trebuie să facem din traducerea în viață a tuturor prevederilor Actului final o sarcină prioritară a anului 1976”³³; a lui Kiichi Miyazawa, ministrul de externe japonez: „Pe scena politică internațională, destinderea între Est și Vest este menținută și, în

---

³¹ *** „Politica externă românească în contextul lumii de azi, în perspectiva lumii de mâine” în revista *Lumea*, nr. 1, ianuarie 1976, p. 3.

³² *Ibidem*.

³³ *** „Anchetă internațională: Cum vedeți perspectivele anului 1976, în consolidarea păcii și colaborării internaționale?” în revista *Lumea*, ianuarie 1975, nr. 1, pp. 26-29.

Europa, a avut loc conferința la nivel înalt a C.S.C.E. Japonia privește aceste evoluții ca factori ce contribuie la stabilizarea relațiilor internaționale³⁴; ori a ministrului afacerilor externe ale Austriei, dr. Erich Bielka: „Austria, ca stat cu neutralitate permanentă, are un interes deosebit în destindere și în colaborarea pașnică între state și vede în aceste documente baza pentru o intensificare a raporturilor între statele Europei. De partea austriacă se așteaptă ca, acum, aceste linii de conduită să fie transpuse în faptă. Mă gândesc, nu în cele din urmă, la acele principii care se referă la domeniul umanitar³⁵”.

Un articol care atrage atenția este cel al lui Ion Mărgineanu, *Umanismul politicii noastre*, în revista *Lumea*, articol care face referire la conceptul de libertate în viziune socialistă: „Dacă harta economică a țării se transformă cu fiecare cincinal și, pe această bază, se dezvoltă puternic învățământul, știința, cultura [...] aceasta este o demonstrație limpede că socialismul este sinonim cu libertatea [...]”³⁶. Se pare că astfel erau înțelese prevederile umanitare ale Actului final care ar fi fost în strânsă legătură cu dezvoltarea economică și culturală, ignorându-se abuzurile comise, probabil și întru aceasta. Acest fapt este foarte bine reliefat de cuvântarea, deja obișnuită, ceaușistă, care afirma necesitatea „definirii clare de către opinia publică de pe continent, de către oamenii de cultură a noțiunii de umanism și a principiilor sale de bază, precum și a căilor de afirmare, atât în sfera vieții sociale și culturale naționale, cât și în relațiile dintre state, a unui umanism nou, care să pună pe prim plan omul, bunăstarea, demnitatea și fericirea sa”³⁷. Mai pe scurt, în acest articol este vorba despre elogierea noului proiect al lui Nicolae Ceaușescu și anume cel al *omului nou*, probabil o adaptare a prevederilor Actului final prin prisma regimului național-comunist condus de el.

La nu mai puțin de 7 luni de la încheierea Conferinței de la Geneva, Valentin Lipatti revine cu un articol despre evoluția politicii în Europa și în lume. Acesta vorbește despre un „sistem de angajamente, măsuri concrete și despre garanția deplină pentru toate statele al unui adăpost de orice act de agresiune”³⁸. De asemenea, acesta reliefează importanța semnării Actului final și a implementării prevederilor acestuia: „o nouă etapă s-a deschis după încheierea Conferinței general-europene: cea a aplicării prevederilor Actului final și a continuării eforturilor multilaterale menite să adâncească procesul de edificare a securității europene

---

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Ion Mărgineanu, „Umanismul politicii noastre” în revista *Lumea*, ianuarie 1976, nr. 3, p. 2.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Valentin Lipatti, „Necesitatea unor noi acțiuni concrete pentru înfăptuirea unei securități reale în Europa” în revista *Lumea*, martie 1976, nr. 10, pp. 6-7.

[...]”³⁹. Mai departe, același autor vorbește despre Actul final ca despre un „program pe termen lung, care cere eforturi susținute”, în ciuda celor care și-au manifestat scepticismul față de acesta sau dezamăgirea.

George Serafin ne aduce în față ideea că unele țări ar interpreta după bunul plac prevederile Actului final: „Ținând seamă de impactul puternic pe care îl are ideea destinderii asupra vieții politice internaționale, este explicabil de ce observatorii politici au consemnat în ultima vreme cu interes nedisimulat că, în diferite țări și la diferite niveluri, ideea majoră a destinderii este pusă în ecuația conjuncturii politicii interne din țara respectivă”⁴⁰. Cât despre viziunea Rep. Socialiste Române despre procesul destinderii, acesta afirma: „...destinderea înseamnă aplicarea fermă în relațiile între state a unor principii ca deplina egalitate în drepturi, respectul suveranității și independenței naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forță”⁴¹.

În expunerea prezentată în fața Marii Adunări Naționale, Nicolae Ceaușescu se referea la Actul final ca la un act de o reală importanță, iar prevederile sale nu trebuiau niciuna dintre ele socotită mai puțin importantă: „Fiecare capitol al documentului semnat la Helsinki are însemnătatea sa, și de aceea trebuie acționat pentru îndeplinirea în întregime a tuturor înțelegerilor convenite la Conferința general-europeană. A considera una sau alta din aceste prevederi mai importantă decât celelalte înseamnă a diminua, pînă la urmă, valoarea documentului semnat la Helsinki [...]”⁴².

O altă declarație a lui N. Ceaușescu făcea referire, oarecum subtil, și la raporturile Estului dar și ale Vestului față de *noua* realitate europeană: „Numai în deplină cunoștință de cauză, popoarele vor putea judeca și acționa în mod just, vor putea înțelege bine cine militează pentru pace și cine uneltește împotriva ei, vor evita să se mai lase înșelate de vorbe. [...] În felul acesta, ele vor înțelege necesitatea de a-și uni eforturile pentru a soluționa prin propriile lor forțe, într-un mod nou, problemele nodale ale relațiilor dintre state, ale vieții internaționale”⁴³.

Ambasadorul român Valentin Lipatti realizează, încă o dată, un articol cu un titlu mai mult decât sugestiv: *Necesitatea unor acțiuni ferme și continue pentru îndeplinirea unei reale securități în Europa*. Mai mult decât atât, acesta face o analiză

---

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ George Serafin, „Destinderea – un obiectiv permanent” în revista *Lumea*, martie 1976, nr. 11, p. 7.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Ion Mărgineanu, „Pentru o pace trainică și o securitate reală în Europa” în revista *Lumea*, 1976, nr. 12, p.2.

⁴³ Aurel Zamfirescu, „Imperativul creșterii rolului conștient al popoarelor în edificarea unei lumi mai drepte și mai bune” în revista *Lumea*, iulie 1976, nr. 30, pp. 2-3.

foarte interesantă la un an după încheierea Procesului de la Helsinki, legând interesele României de acesta: „Pentru România, ca de altfel și pentru numeroase alte țări participante, Conferința general-europeană nu a constituit un scop în sine. Ea a fost o etapă, desigur de importanță istorică, a procesului edificării securității și dezvoltării cooperării pe continent; ca atare, odată cu terminarea C.S.C.E, nu s-a încheiat și procesul menit să instaureze un nou curs politic în viața Europei”⁴⁴.

Anul 1976 este disecat de către Constantin Ene în articolul său intitulat *Un amplu proces de dezbatere și negociere*, atât din puncte de vedere conceptual cât și al acțiunii: „Pe plan CONCEPTUAL, dezbaterile internaționale ale anului 1976 arată că, pentru prima dată, omenirea face o încercare de a-și dirija, într-un mod rațional, destinele. [...] Pe planul ACȚIUNII, marile dezbateri internaționale ale anului 1976 au căutat să dea o dezvoltare concretă a deciziilor de principiu [...]”⁴⁵.

În deschiderea anului 1977, N. Ceaușescu declara în ziarul iugoslav *Delo* că: „Documentele adoptate la Helsinki deschid perspective unice în istoria Europei pentru instaurarea unor relații noi, întemeiate pe egalitatea și respectul între toate națiunile, pentru înfăptuirea unei colaborări multilaterale în toate domeniile”⁴⁶. Astfel, ca de fiecare dată, N. Ceaușescu dorea să arate că de la încheierea Conferinței general-europene România concepe Actul final ca un tot unitar care ar trebui aplicat integral. Două dintre prevederile Actului final pentru care a militat delegația română, și anume cooperarea în domeniile economic și tehnico-științific, își vor găsi ecoul în presa comunistă românească de la nivelul anilor '77; astfel, Niță Constantin reda că: „...Actul final prevede, pe bună dreptate, organizarea unei cooperări tehnico-științifice care să asigure accesul tuturor țărilor la cuceririle științei și tehnicii moderne și să creeze mijloacele necesare pentru transferul rezultatelor și experiențelor în acest domeniu”⁴⁷.

Legat de anii 1977-1978, presa comunistă românească pistonează pe importanța celei de-a doua mari conferințe general-europene, găzduită de această dată de Yugoslavia, la Belgrad. Corespondența din Belgrad a lui Simion Morcovescu prefăta întâlnirile premergătoare de la Belgrad: „Întrunite în sala de conferințe a Centrului congreselor *Sava* din capitala iugoslavă, delegațiile celor 35 de țări participante la Conferința general-europeană au continuat, într-o atmosferă constructivă, eforturile îndreptate spre găsirea unor soluții general acceptabile pentru

---

⁴⁴ Valentin Lipatti, „Necesitatea unor acțiuni ferme și continue pentru înfăptuirea unei reale securități în Europa” în revista *Lumea*, iulie 1976, nr. 31, pp. 7-8.

⁴⁵ Constantin Ene, „Un amplu proces de dezbatere și negociere” în revista *Lumea*, noiembrie 1976, nr. 45, pp. 2-3.

⁴⁶ Valentin Lipatti, „Edificarea securității și cooperării în Europa. 1977 – o nouă etapă” în revista *Lumea*, februarie 1977, nr. 6, pp. 7-8.

⁴⁷ Niță Constantin, „Cooperarea economică și tehnico-științifică – parte integrantă a edificării securității în Europa” în revista *Lumea*, februarie 1977, nr. 8, pp. 12-14.

problemele pe care le are de rezolvat întâlnirea premergătoare [...]”⁴⁸. În articol este surprinsă și părerea ambasadorului român V. Lipatti cu privire la actul rezultat din această întâlnire premergătoare, el apreciindu-l „drept un document care reușește să sintetizeze, într-un mod echilibrat și constructiv, preocupările și punctele de vedere exprimate de delegațiile țărilor participante, document ce merge în direcția creării tuturor condițiilor pentru ca întâlnirea de la Belgrad să-și îndeplinească obiectivele ce i-au fost stabilite prin Actul Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa”⁴⁹.

Întâlnirea premergătoare Belgradului este, de asemenea, stocată de presa comunistă. Astfel, Morcoveanu descria cele 6 săptămâni de negocieri asupra agendei de lucru, sarcinilor etc.: „Timp de peste șase săptămâni, acest important forum european – prima întâlnire a reprezentanților celor 35 de state participante la C.S.C.E, după Helsinki – a dezbătut, în mod detaliat, problemele organizării viitoarei reuniuni de la Belgrad. Convocată în conformitate cu prevederile Actului final din capitolul privind urmările Conferinței, întâlnirea pregătitoare a avut de îndeplinit sarcini ca: elaborarea ordinii de zi, stabilirea datei și duratei, convenirea cadrului organizatoric și, în sfârșit, a altor modalități referitoare la viitoarea reuniune”⁵⁰.

Cu privire la rolul delegației române participante la reuniunea de la Belgrad s-a scris că: „Pentru România [...] reuniunea de la Belgrad nu trebuie să fie o festivitate sterilă, bună numai pentru înregistrarea strângerilor de mâini și felicitărilor reciproce”⁵¹. **Responsabilitate, acțiune concretă, continuitate asigurată**⁵² sunt exigențe fundamentale de a căror împlinire depinde succesul reuniunii de la Belgrad și, evident, însuși progresul operei de edificare a unei reale securități în Europa”⁵³. Poate una dintre cele mai dorite meniri ale reuniunii de la Belgrad este aceea „să inițieze o nouă etapă, superioară în procesul complex al edificării securității europene”⁵⁴.

---

⁴⁸ Simion Morcoveanu, „Reuniunea premergătoare: eforturi pentru realizare unui acord” în revista *Lumea*, iulie 1977, nr. 30, pp. 2-3.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Simion Morcoveanu, „Pentru o nouă și rodnică etapă în procesul de edificare a securității în Europa” în revista *Lumea*, august 1977, nr. 33, pp. 2-3.

⁵¹ Cornel Răducanu, „România și prioritățile securității și cooperării în Europa” în revista *Lumea*, septembrie 1977, nr. 40, pp. 1-3.

⁵² Este pasajul dintr-un articol care atrage atenția cu privire la rolul României în cadrul reuniunii de la Belgrad.

⁵³ Radu Pascal, „Exigența unor acțiuni constructive, eficiente în edificarea securității europene” în revista *Lumea*, octombrie 1977, nr. 41, pp. 2-3.

⁵⁴ *Ibidem*.

Momentul de început al reuniunii de la Belgrad este și el surprins în cadrul numărului 42 al săptămânalului de politică externă *Lumea* din 13 octombrie 1977: „Prima săptămână de deliberări la reuniunea general-europeană de la Belgrad s-a încheiat. [...] La Centrul Sava, vorbitorii care au trecut pe la tribună au expus pozițiile guvernelor lor în probleme vitale ale Europei și ale lumii”⁵⁵.

Problemele apărute în cadrul Reuniunii general-europene de la Belgrad, deși ușor mascate, nu puteau scăpa presei comuniste române, observându-se, încă de devreme aș zice, deschiderea politicului către cooperarea cu presa, deși aceasta făcându-se cu o tentă propagandistă. Astfel, „[...] dezbaterile s-au axat atât pe punerea în aplicare a prevederilor Actului final, cât și pe măsurile susceptibile să impulsioneze și să dinamizeze traducerea lui în viață”⁵⁶ Ambasadorul român Valentin Lipatti „a arătat că actualele dezbateri dovedesc, încă odată, că problemele securității în Europa trebuie examinate și în contextul lor mai larg, acela al securității mondiale, în special cu referiri la raportul cu securitatea în zona Mediteranei”⁵⁷.

O informație deosebită este cea venită din partea delegației române, care a prezentat un document de lucru al reuniunii, în cadrul acestuia regăsindu-se prevederi ca: „statele participante să își asume angajamentul de a îngheța bugetele militare la nivelul anului 1977 sau al anului 1978; să fie convocată o reuniune a experților din cele 35 de state participante, care să aibă ca obiectiv examinarea problemelor accesului tuturor țărilor la realizările științei și tehnologiei contemporane; să fie pusă problema instaurării unei noi ordini economice internaționale” ori ideea continuității după Belgrad⁵⁸. Se pare că această reuniune nu se conturează a fi una *sterilă*, lucru de care se temeau jurnaliștii români, iar acest fapt nu putea trece neobservat: „Prezență activă la actuala reuniune, delegația română participă la lucrări cu ferma convingere că acest forum european este de o deosebită importanță pentru desfășurarea cu succes a procesului de edificare a securității și cooperării pe continentul nostru [...]”⁵⁹.

Sfârșitul anului 1977, precum și a primei faze a reuniunii de la Belgrad ne scot în față un bilanț despre ce ar putea însemna cea de-a doua fază a C.S.C.E-ului. Elocvente (dar și redată de presa românească) pentru partea română participantă la conferință sunt cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu: „Apreciem pozitiv evoluția

---

⁵⁵ Eugen Obrea, „Reuniunea general-europeană. Aplicarea integrală a Actului final – exigența unor măsuri concrete” în revista *Lumea*, octombrie 1977, nr. 42, p. 1.

⁵⁶ Simion Morcovescu, „Belgrad. Reuniunea general-europeană: în dezbateri – probleme de fond” în revista *Lumea*, octombrie 1977, nr. 44, p. 2.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Simion Morcovescu, „Noi propuneri în dezbateri reuniunii general-europene” în revista *Lumea*, noiembrie 1977, nr. 47, pp. 6-7.

⁵⁹ *Ibidem*.

de până acum a reuniunii și ne exprimăm speranța că ea se va încheia cu succes, contribuind la stabilirea unor noi măsuri concrete pentru dezvoltarea colaborării economice, tehnico-științifice și culturale între statele continentului și, îndeosebi, a unor măsuri practice de dezangajare militară – fără de care nu se poate vorbi despre securitate și pace în Europa”⁶⁰.

Anul 1978 debutează *în forță* cu un articol care face referire la reuniunea de la Belgrad în pragul redactării documentului final. Presa comunistă românească, prin corespondența primită din capitala iugoslavă, relatează că „[...] reuniunea de la Belgrad trebuie să marcheze, prin documentul ce va fi adoptat, o etapă cu adevărat semnificativă în procesul făuririi securității și cooperării în Europa”⁶¹. Deși ușor entuziaști, românii au rămas totuși realiști concluzionând: „la Belgrad rămâne, încă, de desfășurat o muncă intensă pentru identificarea principalelor puncte de convergență [...]”⁶².

Mai departe entuziasmul lasă loc unei dezamăgiri așteptate, zădărnice deja de congresul al XI-lea al PCR, și reafirmată de către conducătorul României Socialiste, N. Ceaușescu, în cadrul Conferinței Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România: „[...] din păcate, lucrările reuniunii de la Belgrad nu au realizat până acum progresele pe care le așteptăm. Viața a confirmat cât de just a apreciat Congresul al XI-lea situația internațională și cât de multă dreptate a avut atunci când a subliniat că nu trebuie să ne face iluzii [...]”⁶³.

Tot în săptămânalul *Lumea* vor apărea un articol cu o declarație cel puțin interesantă a lui Nicolae Ceaușescu și un interviu cu ambasadorul român prezent la negocieri, Valentin Lipatti, ambele după încheierea reuniunii de la Belgrad.

În articolul amintit N. Ceaușescu făcea următoarea declarație: „Considerăm că trebuie intensificate eforturile tuturor forțelor progresiste, ale tuturor popoarelor europene pentru continuarea procesului de înfăptuire a documentelor de la Helsinki, pentru dezvoltarea cursului colaborării și destinderii, având în vedere că la politica de pace și colaborare nu există altă alternativă decât cea a unui război nimicitor”⁶⁴. Partea interesantă la un discurs oarecum obișnuit al conducătorului român este aceea a opunerii procesului de destindere și colaborare unui anume război nimicitor. Aceași idee a intensificării eforturilor pentru dezvoltarea cursului spre destindere

---

⁶⁰ Valentin Lipatti, „Reuniunea de la Belgrad: bilanț și perspective. Spiritul constructiv – o condiție a succesului” în revista *Lumea*, decembrie 1977, nr. 52, p. 8.

⁶¹ Nicolae Pătrașcu, „Reuniunea de la Belgrad – în faza redactării documentului final” în revista *Lumea*, februarie 1978, nr. 7, p. 3.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ George Serafin, „Securitatea europeană – imperativul continuității, al eforturilor constructive” în revista *Lumea*, nr. 10, p. 2.

⁶⁴ *Idem*, „După reuniunea de la Belgrad. Se impun eforturi mult sporite pentru edificarea securității europene” în revista *Lumea*, martie 1978, nr. 12, pp. 4-5.

este prezentă și în interviul cu Lipatti: „Actuala situație internațională impune mai mult ca oricând intensificarea luptei tuturor forțelor progresiste”⁶⁵.

Tot ambasadorul român, întrebând *Cum pot fi privite rezultatele Reuniunii de la Belgrad în contextul mai larg, european și mondial?*, răspundea: „Rezultatele Reuniunii de la Belgrad se adaugă, în mod nefericit, situației în care după semnarea Actului final nu s-au întreprins acțiuni ferme pentru traducerea în viață a hotărârilor C.S.C.E.”⁶⁶ La o altă întrebare, *Care sunt perspectivele continuării procesului edificării securității europene?*, V. Lipatti considera, făcând aluzie la viitoarea reuniune, de la Madrid, că „elementele pozitive din documentul final al Reuniunii de la Belgrad privesc tocmai continuarea organizată a acestui proces”⁶⁷.

Corneliu Bogdan a realizat o paralelă între orânduierile mai vechi și cele actuale, sancționând comportamentul celor două super puteri aflate în *concurență*: „În Europa, rânduierile vechi întemeiate pe forță își găsesc expresia în divizarea actuală a continentului în blocuri militare opuse, iar ascuțirea luptei pentru reîmpărțirea lumii în zone de influențe își găsește corespondentul european în recrudescența politicii de consolidare a blocurilor militare, a presiunilor pentru abordarea de la bloc la bloc a problemelor europene”⁶⁸. În același articol, același autor atrăgea atenția ca „reuniunea de la Madrid din 1980 să nu repete experiența de la Belgrad”⁶⁹.

La trei ani de la semnarea Actului final, Valentin Lipatti realizează o mică sinteză a tot ce au însemnat acești ani pentru România atât din punct de vedere economic, cât și cultural ori tehnologic. După aceasta, urmează *nelipsita expunere* a lui Nicolae Ceaușescu.

Evenimentul care va preocupa presa comunistă română specializată pe problemele de politică externă este respectarea cât mai strictă și implementarea cât mai precisă a reglementărilor Actului final. Dar nu numai, i se va acorda multă importanță, deja de pe acum, viitoarei întruniri de la Madrid: „Între Belgrad și Madrid, dialogul european cunoaște nu numai o distanță în timp, ci și un spațiu politic care se cere parcurs, ceea ce implică, firește, continuitatea efortului destinat stimulării unei evoluții constructive”⁷⁰.

---

⁶⁵ *** „Interviul nostru. Valentin Lipatti: Securitatea europeană și învățămintele reuniunii de la Belgrad” în revista *Lumea*, aprilie 1978, nr. 16, p. 12-14.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Corneliu Bogdan, „Consolidarea cursului spre securitate în Europa – contribuție la pacea și înțelegerea internațională” în revista *Lumea*, august 1978, nr. 32, p. 4-5.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Eugeniu Obrea, „Premise constructive pentru viitorul dialog de la Madrid” în revista *Lumea*, noiembrie 1978, nr. 45, p. 6.

Se pare că și anul 1979 debutează cu aceleași articole propagandiste, *Securitatea europeană – subiect de permanentă actualitate*, al șefului viitoarei delegații române prezente la Reuniunea de la Viena, Dumitru Aninoiu. Alt articol ni-l aduce în prim-plan, din nou, pe N. Ceaușescu vorbind despre *axa Helsinki-Belgrad-Madrid*, punând accentul pe cea din urmă: „Considerăm că este necesar să se facă totul pentru a obține un succes deosebit al reuniunii din 1980 de la Madrid. Ar fi necesar ca încă din acest an reprezentanții țărilor europene să înceapă pregătirile acestei reuniuni, să acționeze în direcția îmbunătățirii relațiilor și dezvoltării colaborării economice, tehnico-științifice și culturale și să se acorde o atenție deosebită problemelor dezangajării militare pe continentul nostru”⁷¹.

Moment de însemnătate atât în istoria europeană cât și în cea românească, dar care influența direct procesul de destindere și pace, a fost anunțul făcut de Leonid Brejnev la Berlin: „În cuvântarea rostită la Berlin, la adunarea festivă consacrată celei d- a XXX-a aniversări a R.D Germane, Leonid Brejnev, [...] a făcut cunoscută hotărârea Uniunii Sovietice de a efectua [...] o reducere a efectivelor militare și armamentelor staționate în Europa Centrală”, N. Ceaușescu adăugând la aceasta: „Această reducere ar avea însă o semnificație politică, psihologică pentru Europa și pentru întreaga lume”⁷².

Cu această stare de lucruri a fost *întâmpinată* Reuniunea de la Madrid.

Perioada 1980-1985

Odată cu invazia rusă din Afghanistan dar și cu anunțarea retragerii unor trupe din Europa Centrală (interesant este de analizat dacă aceste două acțiuni nu s-au influențat reciproc) apar reacții la nivelul conducerii R. S. Române, reflectate, bineînțeles, în presa comunistă de la acea vreme. Se știe deja că Reuniunea de la Madrid a debutat în condiții grele și că desfășurarea precum și încheierea ei vor fi mult influențate de situația internațională de la începutul anilor '80.

N. Ceaușescu apărea la începutul anului 1980 cu o declarație care făcea referiri puternice la principii pentru care România era consacrată dar care în aceste vremuri dobândeau legitimitate deplină: „Insistăm mult pe respectul independenței și suveranității naționale, pe neamestecul în treburile interne, pe renunțarea la forță și la amenințarea cu forța, pe egalitatea în drepturi, pentru că aceste principii constituie baza cea mai sigură pentru o politică de colaborare, de destindere și pace”⁷³. Tot N.

---

⁷¹ Eugeniu Obrea, „Între Helsinki și Madrid – imperativele securității europene” în revista *Lumea*, august 1979, nr. 32, p. 7.

⁷² *** „O inițiativă în consens cu cerințele păcii și securității” în revista *Lumea*, septembrie 1979, nr. 42, p. 6.

⁷³ Eugeniu Obrea, „Destinderea - un proces complex, o necesitate obiectivă” în revista *Lumea*, ianuarie 1980, nr. 5, pp. 6-7.

Ceaușescu, într-o cuvântare rostită la Congresul Frontului Democrației și Unității Socialiste, analiza situația internațională existentă înainte de Reuniunea de la Madrid ca fiind „deosebit de îngrijorătoare, putem spune mai încordată ca oricând după cel de-al doilea război mondial”⁷⁴.

Mai departe, N.Ceaușescu dorea ca situația internațională să nu afecteze ori să stopeze eforturile depuse pentru crearea unei securități reale în Europa: „Trebuie să facem astfel încât actuala tensiune internațională să nu ducă la înrăutățirea relațiilor din Europa, ca securitatea europeană să dea un imbold mai puternic luptei pentru o politică de destindere și pace în întreaga lume”⁷⁵. Analizând situația internațională existentă la începutul deceniului al nouălea, conducătorul român făcea o mărturisire cu privire la timpul scurs de la Helsinki la Madrid și stadiul procesului de destindere în Europa: „[...] după Conferința de la Helsinki, s-a făcut puțin pentru înfăptuirea în viață a documentelor adoptate de țările participante”⁷⁶.

Deschiderea României pentru continuarea procesului de destindere și pace dar și pentru începerea Reuniunii de la Madrid a fost exprimată atât declarativ („mai mult ca oricând, în actualele împrejurări internaționale se impune colaborarea cu toate statele participante la Conferința de la Helsinki în vederea pregătirii temeinice a reuniunii de la Madrid”) cât și faptic, Marea Adunare Națională înscriind un act politic de larg ecou, *Apelul către toate parlamentele și popoarelor țărilor participante la Conferința general-europeană de la Helsinki*⁷⁷.

Perioada până la întâlnirea premergătoare reuniunii va fi plină de articole pompoase dar goale, fără conținut sustenabil. Articole cu titluri ca *Dezvoltarea cooperării – element fundamental al destinderii și securității în Europa și în lume; Coexistența pașnică, unicul cadru rațional al destinderii; Securitatea europeană – permanența opțiunii românești; Dialectica păcii ori De la Helsinki la Madrid – dezideratul vital al unei Europe a autenticei securități și a rodniciei colaborării* umpleau paginile presei de specialitate.

Cu toate greutatea internaționale, în septembrie 1980 are loc întâlnirea pregătitoare a Reuniunii de la Madrid, moment consemnat și de presa comunistă românească. Cuvintele la adresa acestui fapt sunt iarăși hiperbolizate, marcate de dorința aprigă a României de a se ține această reuniune, transferată însă la nivelul întregii lumi: „Acest forum [...] este privit de întreaga opinie publică europeană și

---

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Eugeniu Obrea, „Securitatea europeană – obiective, exigențe, perspective - Continuitatea eforturilor – o cerință a actualității” în revista *Lumea*, februarie 1980, nr. 9, p. 6.

⁷⁶ George Serafin, „Strălucită confirmare a politicii de destindere, independență și colaborare a României socialiste” în revista *Lumea*, martie 1980, nr. 11, pp. 2-3.

⁷⁷ *Idem*, „Pentru transformarea Europei într-un continent al colaborării și păcii” în revista *Lumea*, aprilie 1980, nr. 14, p. 4.

internațională ca un important eveniment politic, chemat să marcheze noi pași înainte pe calea promovării destinderii, cooperării și păcii pe continentul european și în ansamblu vieții mondiale⁷⁸. Continuând această idee, Nicolae Chilie analiza în corespondența sa de la Madrid cauza importanței organizării acestei reuniuni: „Importanța atribuită reuniunii de la Madrid, speranțele legitime pe care popoarele europene și de pe alte continente și le pun în acest for își au, concomitent, sorgintea în stare de lucruri care s-a creat pe continentul european prin intensificarea la maximum a cursei înarmărilor⁷⁹”.

Sfârșitul întâlnirii pregătitoare de la Madrid a dus la un fapt inedit, ceasurile din Palatul congreselor au fost oprite luni seara, la ora 23:58, iar pentru ieșirea din impas și debutul la timp al Reuniunii de la Madrid, „[...] s-a ajuns, în cele din urmă, la următorul consens: reuniunea principală urmează să definitiveze și să stabilească ordinea de zi și programul de lucru al activității sale⁸⁰. Legat de acest fapt, Nicolae Ceaușescu declara că „oricât de importante sunt problemele de procedură, ele nu trebuie să împiedice începerea la timp a reuniunii. Sunt puse în discuție înseși dezvoltarea relațiilor din Europa, viitorul popoarelor europene – și aceasta trebuie să predomine, să stea mai presus de orice⁸¹”.

La două săptămâni de la debutul Reuniunii de la Madrid, în plină desfășurare a acesteia, a început să fie discutată o problemă în care România își identifica interesele, și anume cea a țărilor mici; delegatul suedez afirmând că „vocea țărilor mici trebuie să se facă auzită când relațiile dintre statele mari se deteriorează. Este important ca țările mici să sublinieze încrederea lor deplină în principiile conținute în Actul final adoptat la Reuniunea de la Helsinki⁸²; această afirmație dorind să evidențieze importanța deosebită pe care o aveau respectarea principiilor Actului final pentru țările mici.

În legătura cu activitatea României în cadrul reuniunii, Nicolae Chilie remarca că „România se pronunță pentru organizarea, la intervale de doi-trei ani, de noi reuniuni de tip Belgrad și Madrid, pentru organizarea unei noi conferințe general-europene la nivelul șefilor de stat și de guvern, pentru convocarea unei conferințe de dezarmare în Europa, pentru desfășurarea de noi reuniuni de experți în vederea examinării unor aspecte concrete ale cooperării, definite prin Actul final,

---

⁷⁸ Nicolae Chilie, „Întâlnirea pregătitoare de la Madrid. Obiectiv esențial: o agendă de lucru constructivă” în revista *Lumea*, septembrie 1980, nr. 39, p. 5.

⁷⁹ *Idem*, „Întâlnirea pregătitoare de la Madrid. Eforturi pentru buna pregătire a reuniunii de fond” în revista *Lumea*, octombrie 1980, nr. 41, p. 5.

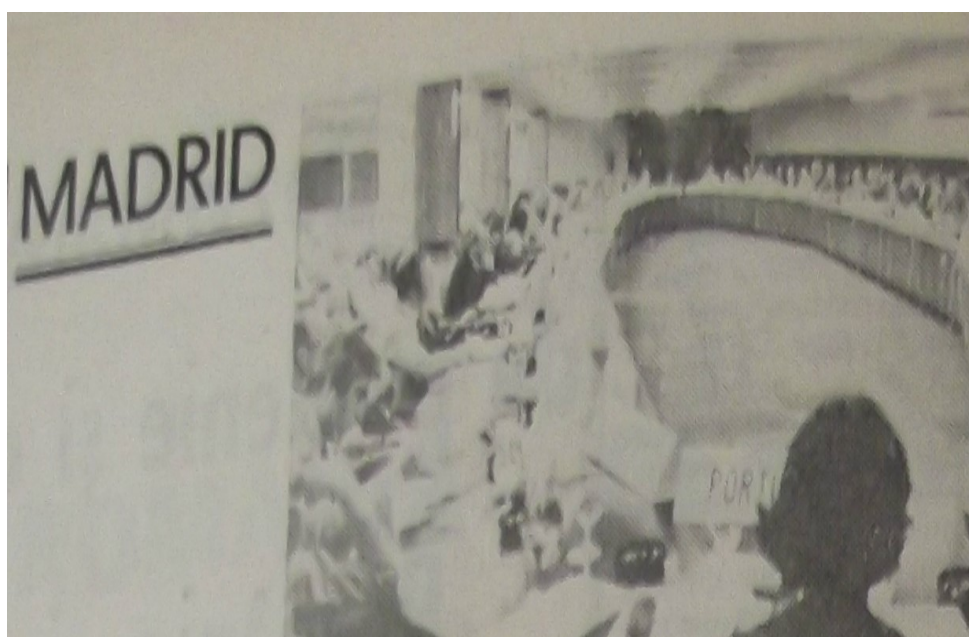
⁸⁰ George Serafin, „Exigențe ale întăririi încrederii și securității în Europa” în revista *Lumea*, noiembrie 1980, nr. 46, pp. 6-7.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Nicolae Chilie, „Madrid. Priorități ale dialogului european” în revista *Lumea*, noiembrie 1980, nr. 48, p. 4-5.

pentru crearea, într-o formă suplă și eficace, a unui organism permanent”⁸³. Același Nicolae Chilie analiza cele 10 proiecte supuse dezbaterii în cadrul Reuniunii de la Madrid, în decembrie 1980, acestea fiind: „conferințe pentru întărirea încrederii și dezarmare în Europa, măsuri de creștere a încrederii, încheierea unui tratat general-european de nerecurgere la forță și la amenințarea cu forță, dezvoltarea cooperării industriale, dezvoltarea cooperării în domeniul științei și a tehnicii, dezvoltarea cooperării în domeniul agriculturii, lupta împotriva propagandei de război, a rasismului și fascismului, asigurarea dreptului la muncă, la educație și cultură, activități general-europene în domeniul contactelor și schimburile între tineri, asigurarea continuității procesului C.S.C.E, prin organizarea periodică de noi conferințe și reuniuni general-europene și prin alte modalități practice”⁸⁴.

Ultimul articol pe anul 1980 al săptămânalului *Lumea*, din 25 decembrie, consemna sfârșitul primei faze a Reuniunii de la Madrid: „De acum și până la 27 ianuarie 1981, la Palatul Congreselor din capitala Spaniei se va instala liniștea”⁸⁵.

⁸³ *Idem*, „Madrid. Continuitatea – cerință vitală a dialogului european” în revista *Lumea*, decembrie 1980, nr. 49, pp. 4-5.

⁸⁴ *Idem*, „Madrid. Zece proiecte de document supuse dezbaterii forumului european” în revista *Lumea*, decembrie 1980, nr. 51, pp. 5-6.

⁸⁵ George Serafin, „Reuniunea de la Madrid. În perspectiva celei de-a doua etape” în revista *Lumea*, decembrie 1980, nr. 52, pp. 5-6.

În debutul noului an, 1981, N. Ceaușescu făcea o descriere a anului scurs, 1980, cu referiri la contextul internațional existent la acea vreme: „anul 1980 s-a caracterizat prin intensificarea contradicțiilor pe plan internațional, ca urmare a politicii de reîmpărțire a sferelor de influență, a politicii imperialiste de forță și dictat. S-au agravat criza economică și instabilitatea, s-au ivit noi conflicte militare, care pun în pericol pacea și independența popoarelor, securitatea întregii omeniri”⁸⁶.

În cadrul reluării lucrărilor Reuniunii de la Madrid, un prim punct de lucru l-a reprezentat dezarmarea; de altfel, din acest moment cursa înarmărilor dar mai ales eforturile de stopare a acesteia vor deveni una dintre preocupările mari ale diplomației atât românești cât și internaționale. Constantin Ene, în corespondența sa de la Madrid, relatează: „Cursa înarmărilor alimentează politica de forță care se găsește, prin definiție, la antipodul destinderii și o subminează”⁸⁷. Declarația tovarășului Ceaușescu vine să întărească această idee dar, totodată, propune și măsuri menite să asigure destinderea: „Dacă vrem pace, trebuie să acționăm pentru pace, și nu pentru a ne pregăti de război. Eu nu sunt de acord cu zicala veche care spune că dacă vrei pace să te pregătești de război...Eu aș înlocui această zicală cu una nouă: dacă vrei pace, să acționezi pentru desființarea blocurilor militare, a bazelor militare, să lupti pentru dezarmare, pentru înțelegere și colaborare între popoare”⁸⁸. Iată cum liderul român nu numai că sancționa situația internațională existentă, care îngreuna procesul de destindere și pace, dar el venea și cu soluții pentru rezolvarea acestei probleme; deși România făcea parte dintr-un bloc militar, și asta benevol, respecta și proteja o anumită ideologie, toate acestea nu păreau a sta în calea îndeplinirii idealului unei Europe unite și sigure.

Problemele din cadrul Reuniunii de la Madrid nu au întârziat să apară; cea mai importantă este aceea a amânării continue a redactării unui document final. Deși până atunci, în 1981, au fost depuse 86 de propuneri din partea statelor participante iar termenul de analiză a acestora a expirat, se pare că nu ar exista nici o cale spre o finalizare corectă, deși nevoia unui astfel de act este resimțită de întregul context internațional. Din acest context face parte și România, iar corespondenții presei comuniste românești subliniau lipsa unor idei clare pentru realizarea documentului final de la Madrid și, totodată, importanța lui în noul context internațional: „Un document pe care un mare număr de guverne, popoarele europene, opinia publică din Europa și din întreaga lume îl percep ca pe un document de substanță clar și concret, care să stimuleze cooperarea și să impulsioneze eforturile de edificare a

---

⁸⁶ Radu Budeanu, „Pentru o reală politică de destindere, de colaborare și pace” în revista *Lumea*, ianuarie 1981, nr. 2, p. 1.

⁸⁷ Constantin Ene, „Perspectivele dezangajării militare și dezarmării în dialogul european de la Madrid” în revista *Lumea*, ianuarie 1981, nr. 4, pp. 19-20.

⁸⁸ *Ibidem*.

unei politici trainice și a unei securități reale în Europa, să justifice speranțele pe care lumea și le pune în acest for general european”. De asemenea, „incertitudinile și dificultățile actuale din viața internațională reprezintă motivații serioase pentru a se spori gradul de responsabilizare ce trebuie să prezideze dezbaterilor reuniunii de la Madrid”⁸⁹.

În procesul redactării documentului final de la Madrid, delegatul român Ion Datcu venea cu o propunere cel puțin interesantă, dacă nu chiar potrivită pentru momentul de impas prin care trecea reuniunea: „este necesar să se treacă la redactarea concretă, la a pune pe listă, pas cu pas și idee cu idee, tot ce ne este deja comun sau poate deveni. Unul din adevărurile concrete, general valabile și verificate permanent în viață, inclusiv în procesul C.S.C.E dar și în alte domenii de negocieri internaționale, este că politica *totul sau nimic* duce la impas, la blocarea reciprocă, la îndepărtarea și rigidizarea pozițiilor. Noi trebuie să operăm acolo unde este situată politica rațională de negociere, de luare în considerare, cu grijă, a intereselor tuturor”⁹⁰.

Ritmul de lucru încet dar și perioada de întrerupere a Reuniunii de la Madrid, cauzată de agravarea contextul internațional, sunt prefațate de corespondentul *Lumea*, Radu Adrian: „ședințele de până acum a celor cinci grupuri de lucru au pus în evidență că acest proces se desfășoară anevoios, că o parte din timp a fost dedicată până acum problemelor de procedură și nu, așa cum s-ar fi convenit, redactării propriu-zise.”⁹¹ Procesul de elaborare a documentului final, început la 12 februarie, nu numai că n-a dat rezultatele scontate, dar continuă chiar să bată pasul pe loc [...] toate eforturile trebuiau să fie îndreptate spre adoptarea, cel târziu până la data de 5 martie, a documentului de încheiere al noului forum general-european”⁹².

Și, după cum am zis, același Radu Adrian anunța întreruperea Reuniunii de la Madrid: „Reprezentanții celor 35 de state participante la reuniunea general-europeană au hotărât prin consens întreruperea lucrărilor forumului din capitala Spaniei pentru o perioadă de circa trei săptămâni, începând de la 10 aprilie”⁹³.

---

⁸⁹ Nicolae Chilie, „Reuniunea general-europeană. La confluența a două momente importante” în revista *Lumea*, februarie 1981, nr. 7, pp. 5-6.

⁹⁰ Radu Adrian, „Reuniunea general-europeană. Etapa redactării documentului final” în revista *Lumea*, februarie 1981, nr. 8, pp. 6-7.

⁹¹ *Idem*, „Reuniunea general-europeană. Etapa redactării documentului final” în revista *Lumea*, februarie 1981, nr. 9, p. 6.

⁹² *Idem*, „Reuniunea general-europeană. Un termen care nu a putut fi respectat” în revista *Lumea*, martie 1981, nr. 10, p. 3.

⁹³ *Idem*, „Reuniunea general-europeană. Cerințele unei finalizări constructive” în revista *Lumea*, aprilie 1981, nr. 15, p. 6.

Reluarea lucrărilor din cadrul reuniunii nu a marcat mari progrese. Astfel, pe lângă aspectul pozitiv al faptului că „momentul european și internațional pledează cu putere pentru manifestarea concretă a voinței statelor de a întreprinde măsuri concrete și eficiente în vederea transpunerii în viață a prevederilor Actului final”⁹⁴, rămân nerezolvate multe probleme care țin de asigurarea continuității, prin stabilirea unei date și a locului viitoarei reuniunii general-europene, reafirmarea fermă a statelor de renunțare la amenințarea cu uzul de forță ori la folosirea ei ori convocarea unei conferințe pentru măsuri de creștere a încrederii și dezarmare în Europa.

Deși au existat continue negocieri și s-au înregistrat anumite progrese în cadrul redactării documentului final, Reuniunea de la Madrid va intra într-o nouă *pauză de reflecție* care va dura din luna iulie până în octombrie 1981. Ceea ce este interesant este că această pauză nu este vazută ca fiind una de impas, ba din contră: „noua pauză intervenită în lucrările forumului general european este apreciată în cercurile observatorilor de aici ca un lucru normal și aceasta datorită stadiului în care au ajuns lucrările reuniunii”⁹⁵ relatează corespondentul *Lumea*, Radu Adrian. Legat de stadiul lucrărilor reuniunii și de aportul României în cadrul acesteia trebuie spus că la propunerea delegației române s-a ajuns la un acord privind aniversarea a zece ani de la semnarea Actului final de la Helsinki.

Condițiile în care este reluată activitatea Reuniunii de la Madrid nu sunt deloc unele bune. De altfel, propunerea susținută puternic de România și anume convocarea unei conferințe pentru dezarmare câștigă acum un loc primordial în cadrul negocierilor de încheiere a reuniunii prin documentul final: „este de cea mai mare importanță, așa cum a subliniat în permanență România, ca la Madrid să se ajungă la convocarea unei conferințe de creștere a încrederii și dezarmare în Europa”⁹⁶. Mai mult, preocuparea convocării unei astfel de conferințe și realizarea acestui lucru vor deveni chestiuni *palpabile* atât pe plan european cât și mondial, nu de puține ori eforturile pentru realizarea securității și cooperării în Europa se vor identifica cu cele pentru dezarmare și destindere.

Sfârșitul anului 1981 a adus o nouă pauză în cadrul reuniunii, descrisă ca *tehnică*. Deși, după reluarea activităților, în octombrie se preconiza ca luna decembrie să fie marcată de redactarea documentului final, respectiv de încheierea reuniunii, și în ciuda „eforturilor depuse cu străduință de țările neutre și nealiate, de alte țări mici și mijlocii, între care și România [...] mijlocul lui decembrie a rămas o

---

⁹⁴ George Serafin, „Reuniunea general-europeană. Debutul etapei finale” în revista *Lumea*, mai 1981, nr. 19, p. 25.

⁹⁵ Radu Adrian, „Madrid. Reuniunea general-europeană într-o nouă pauză de reflecție” în revista *Lumea*, iulie 1981, nr. 31, p. 6-7.

⁹⁶ *Idem*, „Madrid. Reluarea reuniunii general-europene” în revista *Lumea*, octombrie 1981, nr. 44, p. 7.

dată calendaristică la timpul trecut, fără ca ea să fi izbutit să câștige trese de merite speciale în agenda reuniunii de la Madrid”⁹⁷.

La începutul anului 1982 pacea se cerea cât mai repede făurită iar accentul era pus tot mai grav pe dezarmare și stoparea cursei înarmărilor. N. Ceaușescu sublinia în *mesajul de Anul Nou* necesitatea eforturilor depuse întru acestea: „Trebuie să facem totul pentru oprirea amplasării de rachete cu rază medie de acțiune în Europa și retragerea celor existente, pentru trecerea la reducerea armamentelor și realizarea unei Europe fără arme nucleare”⁹⁸.

Într-un articol cu titlu sugestiv, *Pacea se cere nu numai apărată, ci și construită*, Ioniță Olteanu schița unele condiții care ar putea conduce la realizarea păcii pe *vechiu continent*: „Instaurarea unui climat de încredere, de pace, asigurarea unui cadru profund pentru dezbaterile problematice edificării unei noi ordini internaționale și luarea deciziilor, creșterea gradului de responsabilitate comună față de aceste probleme și realizarea unei largi solidarități sunt condiții necesare pentru promovarea unor evoluții pozitive”⁹⁹.

La reluarea lucrărilor reuniunii din capitala Spaniei apare și o altă problemă, legată de criza din statul polonez. Ion Datcu transmitea considerentele conducătorului român, N. Ceaușescu, cu privire la lucrările forului european dar mai ales la situația din Polonia: „evenimentele din Polonia [...] sunt probleme interne ale unui stat suveran, pe care trebuie să le rezolve polonezii înșiși. Este în interesul vital al tuturor statelor europene să ajute poporul polonez să depășească dificultățile prin care trece în prezent și, de aceea nu trebuie să se întreprindă nimic de natura a amplifica aceste dificultăți”¹⁰⁰. Această criză poloneză îngreuna și mai mult contextul internațional care *apăsă* lucrările C.S.C.E-ului, consecințele nelăsându-se prea mult așteptate: „La trei săptămâni de la reluarea lucrărilor, în loc să se apropie de îndeplinirea mandatului stabilit, reuniunea general-europeană se îndepărtează practic de acesta. În astfel de cuvinte aprecia, zilele trecute, ziarul *Diario 16*, cursul pe care îl urmează, în prezent, lucrările forumului de la Madrid. [...] aceste încercări de a internaționaliza evenimentele din această țară [...] au contribuit la deteriorarea atmosferei din cadrul reuniunii”¹⁰¹.

---

⁹⁷ Neagu Udrouiu, „Reuniunea general-europeană. O nouă pauză, dar numai tehnică” în revista *Lumea*, decembrie 1981, nr. 52, p.10.

⁹⁸ Radu Budeanu, „Pacea – De la deziderat la imperativ” în revista *Lumea*, ianuarie 1982, nr. 3, p. 1.

⁹⁹ Ioniță Olteanu, „Pacea se cere nu numai apărată, ci și construită” în revista *Lumea*, ianuarie 1982, nr. 3, p. 2

¹⁰⁰ Radu Adrian, „Reuniunea general-europeană. Pentru adoptarea unui document final, substanțial și echilibrat” în revista *Lumea*, februarie 1982, nr. 8, pp. 6-7.

¹⁰¹ *Idem*, „Reuniunea general-europeană. Depășirea impasului - exigență prioritară” în revista *Lumea*, martie 1982, nr. 10, p.5.

Odată cu încercările la care era supusă întreaga diplomație europeană dar și cea internațională, săptămânalul *Lumea* a încercat să surprindă într-o nouă serie de articole, toate cu aceeași temă, pacea, frământările și protestele din celelalte state cu privire la diverși factori perturbatori ai păcii ori ai procesului de stabilire a ei. Un prim articol poartă titlu de *Pacea – năzuința vitală a întregii omeniri* și reprezintă o anchetă din partea redacției *Lumea* care vizează protestele muncitorilor, ai pacifiștilor ori ai celor care nu doresc continuată cursa înarmărilor. Aceste proteste desfășurate sub lozinca *Trăim cu toții pe aceeași planetă* au fost însoțite și de o bază culturală, astfel apărând cărți pe tema războiului nuclear precum *Războiul nuclear – ce îți rezervă el ție?*, carte elaborată și tipărită de organizația pacifistă *Ground zero*¹⁰². Un alt articol din aceeași gamă este cel al lui George Serafin, intitulat *Pacea – problema fundamentală a epocii* și care tratează de astă dată pacea din perspectivă românească, nu și fără încrucișări cu viața internațională. Însă cel mai interesant articol vine din partea lui Radu Budeanu, acesta nu numai că se raportează la pace ca la un *obiectiv vital* dar prezintă cât mai pe larg posibil tot arsenalul de armanent nuclear și puterea sa de distrugere.

Dezarmarea și problema stopării cursei înarmărilor au fost problemele care au fost în prim-planul diplomației europene și mondiale, C.S.C.E-ul reunit la Madrid întrerupându-și activitatea timp de 8 luni, până pe 9 noiembrie 1982 când și-a reluat activitatea: „După o întrerupere de 8 luni, la Madrid s-au reluat, marți 9 noiembrie, lucrările reuniunii pentru securitate și cooperare în Europa”¹⁰³. Plecând de la declarația lui N. Ceaușescu de la Helsinki, din 1975: „După părerea mea țelul activității noastre trebuie să fie crearea unei Europe unite”, Corneliu Vlad încearcă să readucă această idee ca vie în noul context internațional, deloc favorabil. Aceasta concluziona că „Europa [...] trebuie să se smulgă din coșmarul în care o mențin cursa înarmărilor, neîncrederea și confruntarea. În fața alternativei **PACE** sau **RĂZBOI**, popoarele au optat de mult pentru pace”¹⁰⁴.

La reluarea lucrărilor Reuniunii de la Madrid multe țări au început să acuze faptul că de un an de zile nimic nu este negociat concret și adoptat în cadrul sedințelor reuniunii. Reprezentanții României pe de altă parte susțineau că „această situație ne preocupă și ne îngrijorează profund. Ea este în totală contradicție cu angajamentele exprimate prin Actul final, subminează traducerea în viață a tuturor

---

¹⁰² *** „Pacea - năzuință vitală a întregii omeniri” în revista *Lumea*, aprilie 1982, nr. 18, p. 3.

¹⁰³ Corneliu Vlad, „Europa: unitate în securitate și cooperare” în revista *Lumea*, noiembrie 1982, nr. 46, p. 2.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

principiilor și prevederilor acestui document”¹⁰⁵. Președintele României mergea mai în amănunt, declarând la adresa forumului întrunit la Madrid: „Dacă nu vom opri cursa înarmărilor și amplasarea de noi rachete și armamente nucleare în Europa, atunci toate celelalte laturi ale documentelor își pierd importanța lor... De aceea, problema principală este să oprim cursa înarmărilor, să determinăm trecerea la dezarmare, să asigurăm dreptul fundamental al omului la viață, la existență liberă...”¹⁰⁶.

Preocuparea continuă a liderului român pentru crearea unei reale securități în Europa se va afirma și în debutul anului 1983 când N. Ceaușescu declara în cadrul Conferinței Naționale a partidului: „Considerăm că trebuie făcut totul pentru realizarea unui acord cât mai rapid în problema opririi amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, precum și a retragerii celor existente. [...] Înghețarea cheltuielilor militare și trecerea la reducerea lor constituie o necesitate atât pentru diminuarea cursei înarmărilor și a pregătirilor de război, cât și pentru crearea condițiilor necesare depășirii crizei economice mondiale, relansării activității economico-sociale”¹⁰⁷.

Odată cu intrarea în noul an, 1983, lucrările Reuniunii de la Madrid încep să intre și ele pe un trend ascendent: „mai rămân de soluționat circa 20 de probleme [...] Dintre acestea, cele mai multe sunt oarecum recente, ele fiind legate de amendamentele pe care statele occidentale ar dori să le aducă proiectului de document final prezentat de grupul N.N (neutri și nealiați)”¹⁰⁸. Părerile încep să fie mai goale de pesimism și mai pline de speranțele redactării unui document final care să satisfacă toate nevoile europene și internaționale: „Prin elaborarea unui document final substanțial și echilibrat, într-un interval de timp care să confere dimensiuni sporite credibilității procesului C.S.C.E, actuala etapă a lucrărilor poate contribui, prin voință politică și prin spirit de conlucrare, la depășirea dificultăților existente, la promovarea intereselor comune, de pace și securitate, ale națiunilor continentului”¹⁰⁹.

N. Ceaușescu aderă și el la această stare de lucruri și vorbește despre încheierea într-o notă pozitivă a Reuniunii de la Madrid pentru o Europă unită, unde sunt respectate două dintre principiile pentru care România a luptat cu ardoare: „Convingerea noastră este că trebuie să facem totul pentru o Europă unită, bazată pe

---

¹⁰⁵ Radu Adrian, „Reuniunea general-europeană. Cerințele unui dialog constructiv” în revista *Lumea*, noiembrie 1982, nr. 48, pp. 8-9.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Vasile Crișu, „Pace – dezarmare – destindere: obiective fundamentale ale politicii externe românești” în revista *Lumea*, ianuarie 1983, nr. 3, p. 1.

¹⁰⁸ Ioan Mодоșă, „Reuniunea general-europeană. O dinamică mai pozitivă” în revista *Lumea*, februarie 1983, nr. 8, pp. 8-9.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

respectul orânduirii sociale, al independenței și suveranității fiecărei națiuni, dar care să asigure – în același timp – o colaborare și o cooperare activă în toate domeniile de activitate”¹¹⁰.

Mai mult decât atât, într-un interviu acordat ziarului italian *Il Tempo*, Nicolae Ceaușescu sublinia faptul că „Reuniunea de la Madrid consacrată securității și cooperării are o mare însemnătate pentru a asigura continuarea eforturilor începute la Helsinki. [...] Exemplul de la Helsinki, unde s-a ajuns la un document acceptabil, pe baza unor compromisuri raționale, trebuie să se manifeste și la Madrid – și aș dori să exprim speranța că răspunderea față de securitatea și cooperarea europeană va triumfa și se va acționa în acest spirit”¹¹¹.

Săptămânile până la redactarea unui document final al Reuniunii de la Madrid au devenit tot mai tensionate, apărând micile pauze *tehnice*, ori declarațiile în favoarea păcii, a independenței și suveranității statale („Pacea nu se poate asigura prin noi armamente, ci prin reducerea și distrugerea totală a armamentelor nucleare, prin trecerea la dezarmarea generală, sub un control corespunzător internațional”¹¹²- N. Ceaușescu), dar cu toate acestea s-a ajuns și la momentul deciziilor finale, adică s-a trecut de la fapte la vorbe. Momentul semnării acordului pentru documentul final al reuniunii și-a găsit locul în presa comunistă românească și, foarte important, contribuția României la acest acord: „România a dovedit [...] o înțelegere excepțională a necesității de a se ajunge la un acord, și a contribuit, într-o măsură considerabilă, la realizarea acestuia. [...] Dând expresie aprecierii conducerii partidului și statului nostru privind momentul actual al negocierilor de la Madrid, delegația României a făcut un apel la toate delegațiile statelor participante la reuniune pentru a se face un ultim efort comun în vederea depășirii dificultăților care mai persistă, pentru a se putea consemna cât mai grabnic, consensul asupra documentului final”¹¹³.

La 9 septembrie 1983 s-a încheiat Reuniunea de la Madrid, având ca rezultat semnarea unui document final care cuprindea propuneri românești importante precum convocarea unei conferințe pentru dezarmare, stabilită la începutul anului 1984 la Stockholm. În legătură cu acest eveniment important și cu redobândirea autorității și încrederii C.S.C.E-ului, N. Ceaușescu susținea rolul important al țării

---

¹¹⁰ George Serafin, „Pentru o Europă unită, bazată pe respectul independenței și suveranității fiecărei națiuni” în revista *Lumea*, aprilie 1983, nr. 17, p. 2.

¹¹¹ *Idem*, „Președintele Nicolae Ceaușescu despre reuniunea de la Madrid. Imperativul încheierii neîntârziată, cu rezultate pozitive a dialogului general-european” în revista *Lumea*, aprilie 1983, nr. 18, pp. 2-4.

¹¹² *Idem*, „Pentru propășirea României socialiste într-o lume a păcii și colaborării” în revista *Lumea*, iunie 1983, nr. 23, p. 1.

¹¹³ Nicolae Iordache, „Reuniunea de la Madrid – în faza deciziilor finale” în revista *Lumea*, iulie 1983, nr. 31, pp. 7-8.

noastre întru aceasta: „România a participat activ, timp de trei ani, la lucrările reuniunii, în ultima vreme a depus eforturi susținute pentru realizarea consensului, considerând că nu e bine de a se adopta un document prin încălcarea principiilor consensului stabilite la Helsinki.[...] Considerăm aceasta ca o mare victorie, ca triumful unei politici noi, a politicii de securitate și pace în Europa!”¹¹⁴ Trebuie spus că prin stabilirea organizării unei alte reuniunii, de astă dată la Viena, în 1986, a fost asigurată și atât de *sensibila* continuitate precum și modalitatea de realizare a acesteia.

Tot legat de continuitatea C.S.C.E ne sunt prezentate în presa comunistă românească viziunea României asupra acestui fapt și asupra modalității de realizare a acestuia: „Procesul C.S.C.E va trebuie, deci, să rămână și să se dezvolte ca un tot armonios și echilibrat pentru a se asigura durabilitatea și finalitatea: edificarea unei Europe unite, pe baze noi, democratice, în fiecare țară, fiecare popor să poată trăi în pace, să se poată dezvolta liber; la adăpost de orice pericol de agresiune sau amestec în treburile sale interne, să poată conlucra fructuos și în bună vecinătate cu celelalte națiuni de pe continent”¹¹⁵. Totodată, este evidențiat rolul decisiv al negocierilor, ca unică cale de acțiune, cale care trebuie supusă, însă, răbdării: „tratativele purtate la Madrid dovedesc că nu există problemă, oricât de dificilă și complicată ar fi ea, care să nu poată fi soluționată treptat, prin negocieri serioase și concesiile liber acceptate de toate părțile”¹¹⁶.

Ultimii doi ani ai perioadei 1980-1985, o perioadă despre care s-a afirmat că după cel de-Al Doilea Război Mondial a înregistrat cea mai încordată situație internațională, se vor concentra asupra atât de disputatei conferințe pentru dezarmare în Europa, stabilită la Stockholm și începută devreme în anul 1984. Presa comunistă românească analiza la superlativ viitoarea activitate a acestui nou for european și necesitatea unei asemenea acțiuni: „Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa este, prin urmare, un for în care continuitatea negocierilor se impune ca o necesitate, reclamată atât de natura propunerilor care fac obiectul tratativelor, cât și de menținerea unui dialog permanent într-un domeniu de care depind pacea și chiar existența popoarelor pe continent”¹¹⁷.

---

¹¹⁴ Gheorghe Sprințeroiu, „Documentul de la Madrid – un succes al dialogului, spre o nouă etapă a politicii de destindere în Europa și în lume. România: spirit constructiv, contribuție remarcabilă” în revista *Lumea*, septembrie 1983, nr. 38, pp. 2-3.

¹¹⁵ Nicolae Iordache, „Reuniunea de la Madrid – învățăminte pentru viitor” în revista *Lumea*, octombrie 1983, nr. 41, pp. 6-8.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Idem*, „Dimensiunea politico-militară a securității europene (IV)” în revista *Lumea*, ianuarie 1984, nr. 4, p.7.

Poziția României în cadrul Conferinței de la Stockholm a fost una fermă, țara noastră prezentând nu mai puțin de 15 principii de examinat și adoptat în cadrul negocierilor. Dintre cele mai importante sunt: principiul întâi care se referă la „renunțarea la manevre militare multinaționale de-a lungul frontierelor dintre state”, principiul al treilea care reglementează „stabilirea de-a lungul frontierelor dintre țările membre ale N.A.T.O și țările participante la Tratatul de la Varșovia a unui culoar liber de arme nucleare și alte arme de nimicire în masă”, precum și principiul al patrulea care se referă la „interzicerea efectuării de manevre sau deplasări cu nave sau avioane care au la bord arme nucleare de-a lungul frontierelor terestre și maritime cu celelalte state pe o zonă de 50-100 km”¹¹⁸. Restul principiilor dețin la fel de multă importanță dar ele țin mai mult de procedura de realizare a acestora, de domeniul economic ori de strategie. Aceste propuneri se pare că s-au bucurat de o primire bună din partea celorlalte state participante: „propunerile României bucurându-se de deosebita apreciere a celorlalte state participante, datorită caracterului lor realist și cuprinzător”¹¹⁹.

Conferința pentru dezarmare de la Stockholm nu reprezintă singura preocupare a Europei. Așa cum a fost stabilit în cadrul Reuniunii de la Madrid ca la Atena să aibă loc o conferință la nivelul experților cu sarcina continuării examinării și elaborării unei metode general-acceptabile de reglementare pașnică a diferendelor, la 21 martie 1984, aceasta s-a deschis la centrul de conferințe Zappeion din Atena. Presa comunistă românească descria că, deși lucrările se află la început, „s-a degajat dorința de a depune eforturi pentru realizarea de rezultate concrete și pozitive, de noi progrese în direcția convenirii unei metode general-acceptabile de reglementare pașnică a diferendelor, bazată pe principiile și normele dreptului internațional și care să aibă un caracter mai angajant pentru a putea face efectivă nerecurgerea la forță în Europa”¹²⁰. Conferința de la Atena nu este prima de acest fel, ea reprezintă continuarea lucrărilor începute în 1978, la Montreux: „Negocierile care se poartă în prezent la Atena sunt o continuare a celor începute la reuniunea de la Montreux, în 1978, unde au fost identificate elementele unei abordări comune care să permită ajungerea la un acord pe baza Actului final, asupra unei metode general-acceptabile de reglementare pașnică a diferendelor”¹²¹. După două săptămâni de dezbateri și schimburi de păreri la Atena, corespondentul *Lumea* ne prefațează drumul pe care

¹¹⁸ *** „Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa. România – poziție activă, propuneri și inițiative concrete” în revista *Lumea*, ianuarie 1984, nr. 5, p. 20.

¹¹⁹ Radu Bogdan, „Lucrările Conferinței de la Stockholm” în revista *Lumea*, martie 1984, nr. 12, p. 8.

¹²⁰ Nicolae Iordache, „Reglementarea pașnică a diferendelor și edificarea securității în Europa” în revista *Lumea*, martie 1984, nr. 14, p. 13-14.

¹²¹ *Ibidem*.

tinde să-l urmeze conferința, exprimat unanim de reprezentanții fiecărei țări participante: „Pozițiile statelor, prezentate în timpul dezbaterilor, ca și propunerile formulate în această primă parte a reuniunii au relevat interesul țărilor participante față de întărirea aplicării principiului reglementării pașnice a diferendelor prin convenirea unor metode mai angajante, care să le completeze pe cele existente și care să poată fi acceptate de toate statele semnare ale Actului final de la Helsinki”¹²². Poziția României în cadrul acestei conferințe rămâne neschimbată față de precedentele ale C.S.C.E-ului, țara noastră dorind ca „eliminarea forței și a amenințării cu forța și soluționarea tuturor diferendelor dintre state numai pe cale pașnică, prin tratative”¹²³.

Proiectul depus de România în cadrul reuniunii de experți de la Atena cuprinde în prima parte „principalele categorii de obligații ce revin statelor participante, decurgând din respectarea principiului reglementării pașnice a diferendelor internaționale” iar în cea de-a doua parte se regăsește „ansamblul normelor internaționale pe care trebuie să se bazeze elaborarea documentului final al reuniunii de experți de la Atena”¹²⁴. În ultima parte a proiectului, delegația română „menționează oportunitatea creării unui organism pentru aplicarea principiului reglementării pașnice a diferendelor și încurajarea recurgerii la mijloacele cuvenite”¹²⁵.

La nouă ani de la semnarea Actului final de la Helsinki și totodată simțind nevoia de a da indicații și a întări poziția României în cadrul reuniunii de experți de la Atena, Nicolae Ceaușescu declara totala apartenență a României la procesul de pace intentat de C.S.C.E: „Suntem în mod ferm pentru o Europă unită, în care să se respecte diversitatea de orânduirii și specificul fiecărei țări. Suntem pentru o Europă care să ofere omenirii un model de relații internaționale, de unitate nouă, bazată pe colaborare între țările cu orânduirii sociale diferite”¹²⁶.

Revenind la cealaltă preocupare a C.S.C.E-ului și anume Conferința pentru dearmare de la Stockholm, aceasta încheie anul 1984 printr-un prim acord, prezentat de săptămânalul *Lumea*. Acest prim acord se referă la crearea a două grupuri de lucru și reglementare a programului de activitate al acestora pentru perioada

---

¹²² *Idem*, „Reuniunea de experți de la Atena privind reglementarea pașnică a diferendelor în Europa” în revista *Lumea*, aprilie 1984, nr. 15, pp. 10-11.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ Nicolae Iordache, „Atena. Reuniunea de experți privind reglementarea pașnică a diferendelor în Europa. În faza deciziilor finale” în revista *Lumea*, aprilie 1984, nr. 17, pp. 6-7.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ Valentin Lipatti, „Nouă ani de la semnarea Actului final al C.S.C.E. Edificarea unui sistem trainic de securitate și cooperare pe continentul european” în revista *Lumea*, august 1984, nr. 32, pp. 6-7.

următoare. Cele două grupuri urmau să își împartă activitatea astfel: „unul dintre grupuri are pe ordinea sa de zi trei categorii de probleme: cele vizând în special întărirea obligației statelor de a nu recurge la forță sau la amenințarea cu forță în raporturile lor internaționale; cele referitoare la stabilirea între statele participante a unui sistem de informare, comunicare și consultări în problemele de încredere și securitate, de prevenire și soluționare a situațiilor de criză; propunerile de măsuri vizând limitarea și restrângerea activității militare, ca un prim pas spre reducerea forțelor armate și armamentelor în Europa”¹²⁷. Cel de-al doilea grup urma să se ocupe cu examinarea a două categorii de propuneri care să fie „îndreptate spre dezvoltarea și îmbunătățirea măsurilor de încredere cuprinse în Actul final semnat la Helsinki, în 1975, de șefii de stat sau guvern ai celor 35 de țări”¹²⁸. Delegația română de la Stockholm saluta această acțiune dar atrăgea atenția asupra rezultatelor pe care ar trebui să le aibă și anume „negocierea și adoptarea, în cadrul conferinței, a unui ansamblu de măsuri concrete de încredere și securitate să fie însoțite de o scădere a activităților militare”¹²⁹.

Pe mai departe, atitudinea României față de Conferința de la Stockholm, exprimată prin cuvântările tovarășului Ceaușescu, era una plină de încredere în noul for născut din acțiunile C.S.C.E-ului: „Noi acordăm o mare însemnătate Conferinței de la Stockholm. Considerăm că, în actualele împrejurări internaționale și în situația care s-a creat în Europa, această reuniune poate avea un rol foarte important în adoptarea de măsuri concrete în direcția încrederii, a înfăptuirii dezarmării, ceea ce va putea exercita o influență puternică asupra evoluției generale”¹³⁰. Dar, totodată, liderul român atrăgea atenția și asupra necesității participării active a tuturor statelor pentru obținerea unor rezultate concrete și cât mai angajante în cadrul conferinței: „Se impune, ca o necesitate vitală pentru viața popoarelor continentului, ca toate statele europene să-și asume o răspundere directă, mai mare, să participe activ la soluționare problemelor din Europa”¹³¹.

Situația internațională mai puțin încordată din debutul anului 1985 pare să accelereze oarecum sau cel puțin să faciliteze negocierile de la Stockholm: „actuala rundă a forului general-european pentru încredere, securitate și dezarmare are loc în condițiile în care au apărut anumite semne de slăbire a încordării internaționale, anumite raze de speranță că este posibil să fie oprit periculosul curs al

---

¹²⁷ Nicolae Micu, „Conferința de la Stockholm. Un prim acord” în revista *Lumea*, decembrie 1984, nr. 50, p. 6.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ Constantin Ene, „Conferința de la Stockholm. Inițiative și perspective” în revista *Lumea*, ianuarie 1985, nr.1, pp. 6-7.

¹³¹ *Ibidem*.

evenimentelor”¹³². Însă Conferința nu își va găsi finalitatea în 1985, deci va rămâne de analizat ulterior.

Despre ceea ce nu am amintit până acum, asta și datorită faptului că presa comunistă românească s-a *ferit* de astfel de articole, este Reuniunea de la Ottawa, organizată pe baza problemei drepturilor omului, subiect delicat, se pare, pentru politicul românesc și pentru aparatul său, *inclusiv cel de redacție*. Din pasajul următor se va vedea clar *preocuparea* presei comuniste române, aici referindu-mă atât la timp cât și la poate omiterea anumitor informații ori defalcarea lor, dar se poate vedea și indolența față de nereușita acestui for, indolență care nu ar fi fost posibilă în niciun caz în problemele de mare importanță pentru politicul românesc de la acea vreme cum ar fi independența și suveranitatea națională, nerecurgerea la forță ori la amenințarea cu aceasta, stoparea cursei înarmărilor ori dezarmarea: „După șase săptămâni de dezbateri, reuniunea de la Ottawa în problema drepturilor omului s-a încheiat fără rezultate, cele 35 de state semnatare ale Actului final de la Helsinki nereușind să ajungă la consens asupra unui document final. Reuniunea de la Ottawa nu și-a îndeplinit astfel mandatul dat de Reuniunea general-europeană de la Madrid privind elaborarea de concluzii și recomandări, care să fie înaintate guvernelor tuturor statelor participante”¹³³. Faptul că acest subiect este destul de delicat pentru blocul comunist, de unde și România face parte, se vede și în scris dar și în atitudinea afișată de România în raporturile Est-Vest: „Atâta timp cât se încearcă să se impună spiritul de confruntare asupra lucrărilor, așa cum au făcut-o delegațiile unor țări occidentale, este evident că nu se poate ajunge la rezultate constructive, în acord cu voința de pace și conlucrare a națiunilor reprezentate. Totodată, principiul respectării drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale – recunoscut în textul Actului final – nu trebuie rupt de ansamblul unitar al celorlate principii convenite acum 10 ani, el având o valoare egală cu acestea”¹³⁴. Așa cum se poate deja observa și cum va fi reliefat în paragraful următor, problema drepturilor omului va intra în concurență cu celelalte probleme de maxim interes pentru România, amintite mai sus, deci țara noastră a arătat că sunt conferințe unde poate să fie în tabăra celor care doresc o nerezolvare a unor probleme de mare interes pentru populația europeană dar inexistente pentru ea: „așa cum se precizează în chiar documentul de la Helsinki, trebuie să se țină seama de egalitatea suverană și independența politică a statelor, de neamestecul în treburile interne, de principiul cooperării, de toate celelalte principii care trebuie să stea – ca un tot unitar – la baza

---

¹³² Marin Buhoară, „Conferința de la Stockholm. Context și exigențe” în revista *Lumea*, februarie 1985, nr. 8, pp. 4-5.

¹³³ Nicolae Iordache, „La încheierea reuniunii de la Ottawa” în revista *Lumea*, iunie 1985, nr.25, p. 4.

¹³⁴ *Ibidem*.

procesului de edificare a securității și dezvoltare a cooperării în Europa”¹³⁵. Se poate vedea clar cum România dorește *totul* de la Europa, să nu se amestece în treburile sale – ciudat tot aliatul și *prietenul* rus era cel care făcea asta și nu Europa – să coopereze tehnico-științific ș.a, fără ca să ofere *nimic* în schimb, fără să își schimbe atitudinea față de drepturile omului, ba mai mult acuză Occidentul că ar exagera pe acest subiect: „Interpretarea dezechilibrată și voit exacerbată a principiului drepturilor omului – pe care au practicat-o delegațiile multor țări occidentale – a constituit, la Ottawa, unul din motivele de impas și sterilitate ale lucrărilor”¹³⁶.

Abordarea problemei drepturilor omului în presa comunistă românească se face succint și atunci aceasta este *plină* de ideologia de partid: „Problema drepturilor omului reclamă [...] o abordare de ansamblu, în spiritul angajamentelor asumate de state prin semnarea Actului final, în direcția unor eforturi constante în domeniile cu adevărat vitale ale securității și dezarmării, ale cooperării multilaterale – economice, tehnico-științifice, culturale, inclusiv al contactelor umane și informației. [...] pentru asigurarea drepturilor omului, de importanță capitală este garanția materială pentru exercitarea lor – și, în primul rând, a dreptului la muncă, la condiții sociale, politice, economice egale și demne. Primordială este [...] respectarea dreptului tuturor oamenilor, tuturor popoarelor la existență liberă, la pace”¹³⁷.

Aceasta a fost atitudinea României pe tot parcursul Reuniunii de la Ottawa, deși ne putem da seama de ea chiar și dintr-un singur articol, față de drepturile omului pe toată perioada 1980-1985.

În încheiere, aș putea descrie această perioadă ca fiind una de grele încercări – datorită cursei înarmărilor tot mai alerte, în Europa și nu numai, putea izbucni cel de-Al Treilea Război Mondial - însă, tactul diplomatic și-a spus din nou cuvântul. Deși nu au fost rezolvate toate problemele, în perioada 1980-1985 s-a putut trece peste acea încordare a situației internaționale dar, totodată, s-a reușit stabilirea unui climat mult mai prielnic pentru perioada următoare în relațiile internaționale.

Ca ultimă referință în lucrarea noastră, perioada 1986-1989 va putea *crește* pe stabilimentul realizat în anii precedenți. Această perioadă va da lumii, cel puțin pentru câteva decenii, o viziune clară asupra ideologiilor politice precum și asupra drepturilor omului.

Perioada 1986-1989

---

¹³⁵ *Ibidem.*

¹³⁶ *Ibidem.*

¹³⁷ *Ibidem.*

Pentru început trebuie spus că această perioadă este caracterizată de multe schimbări internaționale începute o dată cu alegerea ca secretar general al URSS a lui Mihail Gorbaciov și culminând cu revoluțiile din 1989, chiar și cea din România. În ceea ce privește activitatea C.S.C.E-ului, acum se va încheia Conferința pentru dezarmare de la Stockholm și tot acum se vor desfășura negocierile din cadrul Reuniunii de la Viena. Această perioadă pare a nu fi diferită de precedenta, dimpotrivă, Reuniunea de la Viena va urma, cu diferențele cuvenite, același drum sinuos precum cea de la Madrid.

Un prim articol al anului 1986, scris de Radu Pascal și intitulat *Prestigiul operei de pace*, ne aduce în față conceptul de pace care, începând chiar cu debutul deceniului al nouălea, se confundă cu promovarea socialismului în lume și cu dezvoltarea și răspândirea sa ideologică. Astfel, Nicolae Ceaușescu este înfățișat în acest articol ca un „făuritor de nouă istorie în propria țară care a adus țării prestigiul celui care, prin gândire, a dat operei mondiale de pace unul din marile impulsuri creatoare, prefigurând structuri și principii noi de relații între state, motivând conceptual și contribuind practic la afirmare, în viața internațională, a unei dinamici revoluționare capabile să mobilizeze toate resursele de înnoire pașnică ale națiunilor într-un unic sens istoric”¹³⁸.

Acest *prestigiu* gândit și edificat de către N. Ceaușescu se regăsește din plin în acțiunile delegației române prezente la Conferința pentru dezarmare de la Stockholm, căreia în Congresul al XIII-lea i s-a stabilit „să acționeze [...] pentru a aduce o contribuție activă, constructivă la desfășurarea cu rezultate cât mai bune a celor două importante reuniuni internaționale (n.a. aici fiind vorba și despre Conferința de la Geneva), la realizarea unor progrese reale pe calea întăririi încrederii, securității și dezarmării în Europa”¹³⁹.

În ceea ce privește activitatea C.S.C.E-ului, Conferința de la Stockholm se vede *amenințată* de apropierea termenului de convocare a Reuniunii principale de la Viena, stabilită să înceapă prin documentul final de la Madrid la 4 noiembrie 1986: „Lucrurile au început să se precipite. Apropierea noii reuniuni general-europene, de la Viena, și misiunea de a evalua rezultatele obținute creează, după opinia observatorilor, o nouă și importantă obligație pentru Conferința de la Stockholm, reclamă să se treacă, nemijlocit, la definitivarea de măsuri și înțelegeri concrete, la elaborarea unui prim acord, substanțial și echilibrat, de întărire a încrederii între statele continentului, a securității lor individuale și colective”¹⁴⁰.

¹³⁸ Radu Pascal, „Prestigiul operei de pace” în revista *Lumea*, ianuarie 1986, nr. 4, p. 3.

¹³⁹ Ion Madoșa, „Conferința de la Stockholm. O etapă decisivă” în revista *Lumea*, ianuarie 1986, nr. 5, p. 6.

¹⁴⁰ *Idem*, „Conferința de la Stockholm. Cu privirile spre Viena...” în revista *Lumea*, februarie 1986, nr. 9, pp.7-8.

Atitudinea României la Stockholm, schițată și mai sus prin hotărârea luată la Congresul al XIII-lea al P.C.R, presupunea și anumite așteptări legate de o serie de prevederi angajante ce trebuiau a fi deținute de documentul conferinței: „dezvoltarea și îmbunătățirea măsurilor de încredere înscrise în Actul final de la Helsinki; limitarea activităților militare ale statelor; crearea unui cadru pentru schimb de informații, pentru comunicații și consultări; adoptarea unei declarații asupra nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță”¹⁴¹. Autorul articolului citat, Ioan Madoșa, pune accentul tot mai grav pe importanța Conferinței de la Stockholm și pe ceea ce poate însemna ea în procesul de destindere, pace și dezarmare în Europa: „Beneficiind de premisele acumulate pe parcurs, ca și de unele auspicii mai favorabile din viața internațională, Conferința de la Stockholm poate reprezenta, la rândul ei, în cazul unor măsuri adecvate, o contribuție de seamă la procesul CSCE, la stimularea păcii, încrederii și securității în Europa”¹⁴². Totodată, delegații români relatau că se observă „o anumită lipsă de flexibilitate și de dorință de a veni în întâmpinarea partenerilor de negocieri, ceea ce împiedică realizarea de progrese la Conferință”¹⁴³.

Pe măsură ce termenul de începere a Reuniunii de la Viena se apropia, Președintele Nicolae Ceaușescu se vedea obligat să accentueze importanța deciziilor pe care Conferința de la Stockholm ar trebui să le ia, și asta cât mai repede pentru ca aceasta să nu se dovedească un eșec după aproximativ doi și jumătate de negocieri: „Ne aflăm – se poate spune - într-un moment hotărâtor pentru însuși viitorul omenirii. Acum se pune problema nu dacă va avea loc sau nu un război, ci aceea că un nou război mondial pune în pericol însăși existența vieții pe planeta noastră”¹⁴⁴.

Cu două luni înainte de începerea Reuniunii de la Viena, s-a ajuns la un acord la Stockholm. Printre cele mai importante și inovative prevederi sunt cele ce privesc „invitarea de observatori din toate statele participante și la toate activitățile militare care ating un anumit nivel, renunțându-se astfel la caracterul voluntar al invitării de observatori, așa cum prevede Actul final de la Helsinki”, dar și „verificarea modului de aplicare și de respectare a măsurilor de încredere și de securitate”, soluționate „prin acceptarea, de către toate statele participante, a inspecției la fața locului, ca formă de control”¹⁴⁵.

---

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*.

¹⁴³ Nicolae Iordache, „Negocierile de la Stockholm, în contextul procesului de cooperare și securitate în Europa” în revista *Lumea*, iunie 1986, nr. 23, pp. 6-7.

¹⁴⁴ Radu Pascal, „Pacea – prioritate absolută” în revista *Lumea*, august 1986, nr. 34, p. 7.

¹⁴⁵ Nicolae Iordache, „Conferința de la Stockholm. Faza finală” în revista *Lumea*, septembrie 1986, nr. 38, p. 10.

Noile prevederi adoptate la Stockholm ar urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1987, în presa comunistă românească reliefându-se ideea că acestea vor deschide „noi perspective procesului de securitate și cooperare în Europa, destinderii, apropierii și conlucrării pașnice între popoarele continentului nostru”¹⁴⁶.

La 6 octombrie 1986 s-a încheiat întâlnirea pregătitoare a Reuniunii general-europene de la Viena, aceasta fiind văzută de delegații români precum „un laborator menit să ofere continuitatea și amplificarea unor eforturi destinate creării unui cadru statornic și unui climat fertil securității și cooperării, destinderii și colaborării pe continentul nostru”¹⁴⁷. În ceea ce privește delegația română și contribuția ei în cadrul întâlnirii pregătitoare, aceasta „a acționat [...] în vederea unor finalizări de substanță, a dinamizării procesului general-european, a conturării unor noi și fertile posibilități de îmbunătățire a climatului european”¹⁴⁸.

La deschiderea oficială a Reuniunii de la Viena, ministrul de externe român susținea că acestea „îi revine un rol deosebit pentru unirea forțelor care acționează în direcția destinderii, dezarmării și păcii”¹⁴⁹, făcând aluzie la eforturile depuse atât de Est cât și de Vest în procesul CSCE-ului. Viorel Doru amintea în articolul *La deschiderea Reuniunii general-europene de la Viena* că România a luat hotărârea „de a trece, încă din acest an, la reducerea unilaterală, cu cinci la sută, a efectivelor, armamentelor și cheltuielilor militare [...] dovedind că e posibil și că a sosit timpul să se treacă de la declarații de intenție la măsuri practice de dezarmare”¹⁵⁰. Iată așadar care sunt condițiile sub care România se prezintă la Reuniunea general-europeană de la Viena, condiții îmbunătățite și de contextul internațional, URSS luând decizia „de a prelungi moratoriul asupra opririi experiențelor cu arma nucleară, precum și înțelegerile sovieto-americane prin care se fixează obiective pe termen lung în domeniul controlului armamentelor, reducerii înarmărilor și întăririi stabilității”¹⁵¹.

În cadrul negocierilor care au urmat, România a ridicat interes prin propunerile sale, așa cum reiese din presa comunistă la nivelul anilor '80, acestea ilustrând „importanța permanentă acordată de țara noastră continuării, aprofundării și îmbogățirii procesului CSCE, ca evoluție chemată să ducă la depășirea divizării

---

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ Radu Budeanu, „Viena. Ordinea de zi a viitoarei reuniuni general-europene” în revista *Lumea*, octombrie 1986, nr. 41, pp. 6-7.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ Viorel Doru, „La deschiderea Reuniunii general-europene de la Viena” în revista *Lumea*, noiembrie 1986, nr. 45, p. 6.

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ *Ibidem*.

artificiale a Europei, la dezvoltarea continuă a încrederii, prieteniei și conlucrării între națiunile sale, la făurirea unui sistem trainic de securitate pe continent”¹⁵².

La încheierea primei runde a negocierilor din cadrul Reuniunii de la Viena, corespondentul *Lumea*, Viorel Doru, ne trasează primele obiective stabilite la reuniune și anume: oprirea cursei înarmărilor și dezarmarea, cooperarea economică, tehnico-științifică și în domeniile umanitare precum și dimensiunea mediteraneană și continuarea dialogului european. De asemenea, Viorel Doru descrie trăsăturile procesului început la Helsinki după schimbul de păreri cu ceilalți delegați prezenți la Viena, lăsând impresia unei atitudini pozitive a României față de obiectivele amintite mai sus: „una din trăsăturile originale ale procesului început la Helsinki este că el a completat principiile statice care guvernau sistemul internațional creat după ultimul război mondial cu principii noi, generatoare ale unui proces dinamic, orientat spre îmbunătățirea progresivă a relațiilor dintre statele continentului european”¹⁵³.

În legătură cu atitudinea pe care România o va avea în cadrul negocierilor de la Viena, N. Ceaușescu declara: „România va face totul pentru desfășurarea în bune condiții a conferinței, astfel ca ea să marcheze noi pași în direcția întăririi colaborării și cooperării între toate statele europene, în direcția dezarmării, a unei Europe unite, a păcii și colaborării”¹⁵⁴.

România nu s-a rezumat doar la vorbe, ci odată cu reluarea negocierilor reuniunii la 27 ianuarie 1987 a prezentat o serie de propuneri primite de celelalte 34 de state participante cu mult interes. Iată care sunt zece propuneri mai importante dintre acestea:

1. Organizarea unei conferințe de dezarmare convențională în Europa;
2. Reducerea cu cel puțin 5 la sută a armamentelor convenționale, a efectivelor și cheltuielilor militare;
3. Implicarea sporită a țărilor europene în realizarea unor acorduri și înțelegeri concrete de dezarmare, în primul rând nucleară;
4. Constituirea unui comitet al statelor europene;
5. Crearea în Balcani, în centrul și în nordul Europei a unor zone de pace și bună vecinătate, fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine;
6. Interzicerea demonstrațiilor de forță și a manevrelor de anvergură, îndeosebi a celor la care participă mai multe țări, în apropierea frontierelor altor state;

---

¹⁵² Ion Madoșa, „Reuniunea general-europeană de la Viena. Idei și direcții de acțiune evidențiate de dezbaterile generale” în revista *Lumea*, nr. 46, pp. 8-9.

¹⁵³ Viorel Doru, „Reuniunea general-europeană de la Viena. La încheierea primei runde a dezbaterilor” în revista *Lumea*, decembrie 1986, nr. 51, pp. 6-7.

¹⁵⁴ Nicolae Pătrașcu, „Reuniunea general-europeană de la Viena. La reluarea lucrărilor” în revista *Lumea*, ianuarie 1987, nr. 5, p. 7.

7. Limitarea activităților militare ale celor două alianțe militare din Europa;
8. Desființarea bazelor militare străine și retragerea trupelor aflate pe teritoriile altor țări;
9. Stabilirea la linia de contact dintre cele două alianțe militare a unui culoar cât mai larg, liber de arme nucleare și de alte arme de distrugere în masă;
10. Crearea, de-a lungul frontierelor dintre state, a unei zone de circa 100-150 km în care să fie strict limitată amplasarea de forțe armate și armament¹⁵⁵.

Așa cum am și început înșiruirea propunerilor românești în cadrul reuniunii general-europene, România puna mare accent pe dezarmare, mai ales că ea deja redusese cu 5 la sută investițiile în partea militară. De altfel, acest lucru este semnalat și de Viorel Doru în articolul *Inițiative românești la reuniunea general-europeană de la Viena (I). Problemele securității și dezarmării*: „Dintre propunerile prezentate de țara noastră, cele consacrate problemelor securității și dezarmării se situează, în mod firesc, pe primul plan”¹⁵⁶.

România a mai fost interesată și de cooperarea economică și tehnico-științifică, în cadrul acesteia țara noastră propunând organizarea unei „conferințe privind dezvoltarea colaborării economice și a cooperării în producție între țările europene, crearea unui consiliu permanent al cooperării economice și tehnico-științifice europene” precum și „organizarea unei conferințe în problemele cooperării tehnico-științifice”¹⁵⁷.

Problema drepturilor omului, a schimburilor de informații și a celor culturale a interesat de asemenea statul român, dar asta după cele enunțate mai sus și aceste probleme îmbrăcau forma originală a socialismului românesc. Astfel, România aduce în discuție dreptul omului la muncă - asigurarea unui loc de muncă fiind principiu de bază în socialism – și propunea „organizarea unei reuniuni de experți care să analizeze cauzele și efectele șomajului, și mai ales să facă propuneri de asigurare a locurilor de muncă, în special pentru tineri”¹⁵⁸. De asemenea, România a mai propus „organizarea unei conferințe europene în domeniul învățământului, al pregătirii și instruirii forței de muncă”¹⁵⁹. Plecând de la aceste

¹⁵⁵ Ion Madoșa, „Reuniunea general-europeană de la Viena. Propuneri românești – contribuție de seamă la promovarea intereselor reale ale popoarelor continentului” în revista *Lumea*, februarie 1987, nr. 7, pp. 4-5.

¹⁵⁶ Viorel Doru, „Inițiative românești la reuniunea general-europeană de la Viena (I). Problemele securității și dezarmării” în revista *Lumea*, februarie 1987, nr. 9, p. 3-4.

¹⁵⁷ *Idem*, „Inițiative românești la reuniunea general-europeană de la Viena (II). Problemele cooperării economice și tehnico-științifice” în revista *Lumea*, martie 1987, nr. 10, p. 9.

¹⁵⁸ *Idem*, „Inițiative românești la Reuniunea general-europeană de la Viena (III). Problemele relațiilor culturale, schimbului de informații drepturilor omului” în revista *Lumea*, nr. 11, pp.7-8.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

propuneri, se pare că pentru țara noastră era foarte important ca tineretul să fie bine instruit și, totodată, să poată fi încadrat pe piața muncii, concepție care nu este departe de proiectul instituit de N. Ceaușescu în anii '80, cel al *omului nou*. Printre altele, România a făcut și propuneri legate de îmbunătățirea condiției femeii în societatea contemporană.

La sfârșitul celei de-a treia runde de negocieri de la Viena reuniunea va intra într-o mică întârziere, explicată de presa comunistă română prin „numărul relativ mare de propuneri” și prin „pozițiile divergente ale statelor participante la reuniune”¹⁶⁰. Cu toate că există această întârziere, partea română rămâne optimistă și încrezătoare afirmând că „acest forum este în măsură să contribuie la îmbunătățirea relațiilor reciproce dintre cele treizeci și cinci de state participante, la crearea condițiilor în care popoarele europene să poată trăi în pace, durabilă și reală, la adăpost de orice amenințare sau atingere la adresa securității lor”¹⁶¹. De altfel, după părerea României, „menirea Reuniunii de la Viena [...] este ca, prin efortul tuturor statelor – mari, mijlocii și mici – să se depășească antagonismul dintre Est și Vest, moștenit din perioada războiului rece, și să se ajungă la o colaborare largă între toate țările continentului, respectându-se dreptul fiecăreia de a-și stabili liber sistemul său politic, social, economic și cultural, în conformitate cu opțiunea poporului respectiv”¹⁶².

Lucrările de la începutul anului 1988 ale Reuniunii de la Viena sunt descrise de presa comunistă românească drept modeste, statele socialiste fiind cele care au încercat o grăbire de soluționare a problemelor aflate pe agenda de lucru: „Prezenta etapă a avut mai mult un caracter de rutină, deși nu puține au fost încercările, în primul rând din partea țărilor socialiste, de a scoate lucrările din starea lor actuală de stagnare și de a conferi negocierilor un caracter dinamic care să permită accelerarea activității de redactare a documentului final al reuniunii, găsirea unor soluții de compromis în problemele controversate și încheierea cât mai grabnică și cu rezultate pozitive a acestui forum”¹⁶³. De altfel în presa comunistă românească este criticată poziția statelor occidentale și nord americane, mai exact refuzul acestora de a ajunge la un acord, fapt care ține conferința în loc: „Tentativele [...] se lovesc încă de refuzul unor țări de a înțelege că procesul început la Helsinki și-a propus ca, în locul confruntării și al căutării de avantaje unilaterale, să se urmărească dezvoltarea

---

¹⁶⁰ *Idem*, „Reuniunea general-europeană de la Viena. La sfârșitul lucrărilor celei de-a treia runde” în revista *Lumea*, iulie 1987, nr. 30, p. 10.

¹⁶¹ *Ibidem*.

¹⁶² *Idem*, „Reuniunea general-europeană de la Viena. Momentul hotărârilor finale” în revista *Lumea*, septembrie 1987, nr. 39, p. 10.

¹⁶³ *Idem*, „Reuniunea general-europeană de la Viena. Exigențe pentru încheierea cu rezultate pozitive a lucrărilor” în revista *Lumea*, martie 1988, nr. 12, p. 8.

cooperării și căutarea permanentă a unor soluții comune general-acceptabile problemelor păcii și conviețuirii între popoarele continentului nostru”¹⁶⁴.

Progrese s-au realizat odată cu încheierea unei noi etape de negocieri, la 25 martie 1988. Acestea au fost structurate pe trei domenii, astfel că în domeniul securității și dezarmării presa comunistă română nota că s-a ajuns la un acord în ceea ce privește „reluarea [...] negocierilor pentru măsuri de încredere și securitate, începute la Stockholm, în vederea reducerii riscurilor unei confruntări militare, a sporirii încrederii și stabilității pe continent”¹⁶⁵. Un alt domeniu este cel al colaborării economice și tehnico-științifice, unde progresele înregistrate sunt mai degrabă „modeste față de exigențele dezvoltării”, însă progrese notabile față de starea de dinaintea etapei în curs s-au realizat în domeniile umanitare, unde au fost adoptate câteva „paragrafe privind colaborarea pe planul contactelor între persoane, al cooperării culturale, ca și în sferile culturii și informației”¹⁶⁶.

Aspectul problemei drepturilor omului se pare că *supără* partea românească, asta și datorită faptului că pe timpul negocierilor de la Viena atât delegația română cât și presa comunistă din țară au sesizat și sancționat acest lucru, acuzând Occidentul că se întoarce la vechile practici: „În ultima perioadă, în cadrul procesului de securitate și cooperare în Europa, au apărut unele tendințe negative, care s-au accentuat treptat, luând, uneori, forme îngrijorătoare, în special în problemele referitoare la drepturile omului și aspectele umanitare ale cooperării general-europene”¹⁶⁷.

Deranjată puțin de noua turnură a situației, România se vede nevoită să invoce *succesul* de la Helsinki și principiile dialogului european stabilite prin Actul final, motiv pentru care în presa comunistă românească apare un astfel de curent menit să susțină acest fapt și să facă o retrospectivă a angajamentului luat de fiecare stat participant prin semnarea Actului de la Helsinki: „Semnarea Actului final a deschis, într-adevăr, calea unui dialog nou, bazat pe principii echitabile și drepte pentru toate statele. Mobilul urmărit prin purtarea unui asemenea dialog era – și rămâne și astăzi – construirea unei Europe unite, fără conflicte și războaie, în care fiecare țară să se simtă în deplină securitate, la adăpost de orice pericol de folosire a forței, presiunilor sau amenințărilor împotriva integrității sau intereselor sale”¹⁶⁸. De altfel, *pauza tehnică* a Reuniunii de la Viena, intervenită la 5 august 1988, a fost

---

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ Ion Madoșa, „Reuniunea general-europeană de la Viena. La încheierea unei noi etape” în revista *Lumea*, martie 1988, nr. 14, pp. 6-7.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ Viorel Doru, „Reuniunea general-europeană de la Viena. Imperativul convenirii unui document final echilibrat și realist” în revista *Lumea*, iunie 1988, nr. 27, p. 11.

¹⁶⁸ Nicolae Iordache, „Securitatea și cooperarea în Europa: opțiuni și perspective” în revista *Lumea*, nr. 31, pp. 4-5.

interpretată de presa comunistă românească ca una benefică meditației, Viorel Doru interpretând starea actuală de lucruri și sancționând pe unele dintre ele: „Pauza intervenită în lucrările Reuniunii de la Viena este o ocazie binevenită pentru analiză și reflecție asupra drumului parcurs de acest forum, de procesul european de securitate și cooperare, în general, și mai ales asupra perspectivelor acestuia. Îndepărtarea de la scopurile și normele inițiale, stabilite la Helsinki, denaturarea sau singularizarea unor aspecte, a unor componente ale acestui proces sau condiționarea unora de altele pot aduce prejudicii ireparabile cauzei păcii, înțelegerii, securității și colaborării pe continent”¹⁶⁹.

După reluarea negocierilor de la Viena, N. Ceaușescu simte nevoia să redirecționeze și să sublinieze obiectivele românești spre alte domenii, mai puțin importante până acum pentru diplomația română. Este vorba de accentul pus pe învățământ și cooperarea tehnico-științifică mai intensă decât până acum; astfel N. Ceaușescu susținea că „numai un popor cu un înalt nivel de pregătire în toate domeniile, cu o înaltă cultură științifică va putea participa activ la schimburile de valori materiale și spirituale și va putea fi cu adevărat liber și independent! [...] Trebuie ca și România, poporul nostru să devină, în domeniul științei, învățământului, culturii, un popor puternic, o mare putere a științei și culturii!”¹⁷⁰

Nicolae Ceaușescu a caracterizat și noul drum pe care dialogul european ar trebui să îl urmeze, accentuând importanța securității europene și totodată prezentând modalitățile de realizare a acesteia în noile condiții: „Trebuie să înțelegem că securitatea europeană înseamnă a învăța să conlucrăm în mod liber, pe principiul egalității, și să realizăm realmente o nouă politică în Europa”¹⁷¹.

În noua etapă de negocieri, presa comunistă românească vorbește despre contribuția pe care statul român o aduce în mersul negocierilor: „La prima rundă a lucrărilor [...] propunerile și considerentele României, alături de a altor state, au contribuit, în bună măsură, la orientarea tratativelor spre probleme concrete, de conținut, care privesc nemijlocit liniștea și securitatea popoarelor europene”¹⁷².

Se pare (asta dacă este să ne luăm după presa comunistă românească) că succesul diplomației române nu a întârziat să apară, la Viena desfășurându-se în paralel negocieri pentru dezarmare convențională, propunere românească

---

¹⁶⁹ Viorel Doru, „Reuniunea general-europeană de la Viena. <O întrerupere tehnică>” în revista *Lumea*, august 1988, nr. 33, p. 11.

¹⁷⁰ Radu Pascal, „Știința și cultura – dimensiuni fundamentale ale păcii și progresului” în revista *Lumea*, nr. 39, pp. 2-3.

¹⁷¹ Nicolae Pătrașcu, „Pentru o conlucrare liberă, pe principii de deplină egalitate și suveranitate, în vederea înfăptuirii securității europene” în revista *Lumea*, octombrie 1988, nr. 41, pp. 8-9.

¹⁷² Ion Madoșa, „Reuniunile de la Viena. La începutul unei noi runde a negocierilor” în revista *Lumea*, mai 1989, nr. 18, p. 4-5.

înregistrată în debutul Reuniunii general-europene de la Viena. Acea *pauză binevenită pentru analiză și reflecție* se pare că a servit intereselor românești. Astfel, corespondentul *Lumea* Viorel Doru relatează: „Propunerile, ideile și pozițiile promovate de țara noastră se bucură de apreciere la tratativele de la Viena, multe dintre ele fiind acceptate ca bază și punct de plecare în negocierea viitoarelor acorduri”¹⁷³. În cadrul acestui nou for de negociere, România propunea celor două alianțe militare să se ajungă la un acord ca până la nivelul anilor 2000 efectivele militare și arsenalul militar să ajungă la 50 la sută din cât erau la nivelul anului 1989: „România a propus ca cele două alianțe militare să treacă la reducerea armamentelor și efectivelor militare astfel încât, până în anul 2000, acestea să reprezinte 50 la sută față de nivelul actual”¹⁷⁴.

Deschiderea acestei Conferințe pentru dezarmarea convențională din Europa a adus reacții internaționale, ambasadorul sovietic prezent la Viena, Oleg A. Grinevsky, declarând că „a fost depășită perioada *marilor bătălii în vorbe*” punându-se acum „problema elaborării unui acord concret”¹⁷⁵. Delegația română a prezentat și în cadrul acestei conferințe „necesitatea de a se conveni și pune în practică măsuri eficiente de creștere a securității, întărirea încrederii și cooperării într-o Europă eliberată de povara armamentelor, în care fiecare țară să fie în afara oricărei agresiuni și amenințări militare”¹⁷⁶.

În contextul noilor negocieri și a afirmării celor două alianțe militare, Președintele Ceaușescu întărește din nou ideea independenței naționale și a reprezentării externe libere: „considerăm că trebuie să pornim de la necesitatea conlucrării și dezvoltării fiecărui stat național, a fiecărui popor, ceea ce nu înseamnă izolare, ci o largă conlucrare. În ce ne privește, suntem gata să mergem la o largă colaborare, care însă, în orice condiții, să nu pună în pericol, sub nici o formă, independența țării sau să îngrădească în vreun fel dreptul poporului român de a-și hotărî singur calea dezvoltării, de a fi pe deplin stăpân la el acasă”¹⁷⁷.

Un ultim *succes* de amintit înaintea încetării regimului socialist român este cel al declarării zilei de 11 decembrie drept *Ziua progresului și dezvoltării în*

---

¹⁷³ Viorel Doru, „Negocierile de la Viena pentru încredere, securitate și dezarmare convențională în Europa” în revista *Lumea*, iulie 1989, nr. 29, p. 11.

¹⁷⁴ Viorel Doru, „Negocierile de la Viena pentru încredere, securitate și dezarmare convențională în Europa. La începutul unei noi runde” în revista *Lumea*, septembrie 1989, nr. 36, p. 6.

¹⁷⁵ Florea Țuiu, „Negocierile de la Viena. Necesitatea realizării grabnice a unor acorduri, în consens cu exigențele dezarmării, ale întăririi încrederii și securității în Europa” în revista *Lumea*, septembrie 1989, nr. 38, pp. 8-9.

¹⁷⁶ *Ibidem*.

¹⁷⁷ Vasile Crișu, „Imperativul edificării unei Europe unite, a păcii și colaborării, în diversitatea orânduirilor sociale” în revista *Lumea*, noiembrie 1989, nr. 44, p. 9.

domeniul social – zi care precedă *Ziua drepturilor omului* (10 decembrie) – despre care N. Ceaușescu declara: „Soluționarea acestor drepturi și libertăți ale maselor muncitoare constituie în România o cucerire istorică a socialismului și vom face ca totul, ca societatea pe care o edificăm să ofere permanent un înalt exemplu de grijă față de om, de adevărat umanism revoluționar”¹⁷⁸. Însă liderul comunist român nu va apuca să se bucure de această *victorie a socialismului*. Pe fondul deteriorării situației interne a României va avea loc Revoluția de la 1989, N. Ceaușescu va fi judecat și executat. În această situație de haos, săptămânalul *Lumea* nu va mai da spre tipărire ultimele două numere din anul 1989 și nici activitatea CSCE-ului nu va fi cunoscută cititorilor români decât începând cu anul 1990, când nu se mai poate vorbi despre o perioadă comunistă.

Reuniunea general-europeană de la Viena va avea o finalitate prin adoptarea, la 15 ianuarie 1989, a documentului final al reuniunii.

Procesul început la Helsinki încă din 1972 prin întâlnirea pregătitoare de la Dipoli, după ce va mai trece printr-o serie de conferințe ale CSCE-ului, la Paris, în 1989 la Copenhaga, în 1990, Moscova, 1991, va fi definitivat tot la Helsinki, în 1992.

Negocierile de la Viena pe tema dezarmării convenționale din Europa vor continua după 1989, precum și cele pentru securitate și cooperare în Europa.

În încheierea acestei lucrări, deși ne-am folosit de informațiile presei comuniste românești din perioada 1975-1989, dorim să cităm un pasaj din presa *postdecembristă*. Pasajul este al unui corespondent al săptămânalului *Lumea*, care a rămas în redacția revistei și care apărea regulat cu articole despre diversele conferințe internaționale, dar care, eliberat se pare de sub *jugul comunist*, își schimbă viziunea asupra lumii și asupra regimului pe care l-a servit și prinde curajul de a spune lucrurilor pe lume într-o Românie în derivă, în debutul tranziției la democrație. El recunoaște acum *adevăratele* drepturi ale omului și nu mai vorbește, ca în trecut, despre obținerea păcii prin dezvoltarea socialismului: „Regimul se lăuda [...] cu <*adevăratele drepturi ale omului*>, presupus a fi fost asigurate în România: dreptul la condiții egale de muncă, la libertate și demnitate. Cât de <*liber*> era captivul popor român se știa, însă, prea bine. Cât de <*demnă*> era condiția sa materială și spirituală, se știa de asemenea. Cât de mult erau asigurate celelalte <*drepturi*> invocate, se observă mai bine, acum, într-o perioadă pe care, strict cronologic, o putem numi postrevoluționară și în care haosul economic moștenit de

---

¹⁷⁸ Traian Chebeleu, „Exigențe ale promovării progresului social și al realizării efective a drepturilor fundamentale ale omului în lumea contemporană” în revista *Lumea*, nr. 50, pp. 4-5.

la fostul regim [...] se profilează cu toată claritatea”¹⁷⁹. Sperăm ca prin acest pasaj să lămurim și mai mult situația existentă în România ceaușistă, care contrasta mult cu cea afișată internațional. Pura schimbare de viziune a corespondentului amintit arată mecanismele *vechiului sistem*, contradicțiile dintre situația internă și cea externă, starea drepturilor omului, apărute și promovate internațional dar încălcate național, autorul articolului reliefând, prin diferența afișată acum în scriere, cenzura ori controlul presei practicat înainte de 1989.

---

¹⁷⁹ Ion Madoșa, „Cooperarea în domeniul umanitar și în alte domenii – capitol din documentul final al Reuniunii de la Viena” în revista *Lumea*, ianuarie 1990, nr. 3, pp. 12-13.